

Z
A
N
N
T
E
N

Tijdschrift van de Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen en van de
Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

1. Oostvlaamsche Zanten, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e, 35^e en 36^e jg. tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. Herdenkingsalbum Alf. De Cock. (Uitverkocht).
3. Het Stroodekkersbedrijf, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr). Prijs: 10 F.
5. Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie. (Uitverkocht).
6. Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs: 50 F gewone uitgave.
7. De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. Register op Celis Gabr.: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs: 12 F.
9. De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. De Tinnepotgieterij te Gent, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. 2^e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs: 36 F.
12. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs: 14 F.
13. De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. Galerij van Gentsche Typen, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. Waasch Sagenboek, door F. Van Es. Prijs: 70 F (65 F voor de leden).
17. Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen. Prijs: 100 F.
18. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. Andelhof. Prijs: 12,50 F.
19. Folklore en Onderwijs, door Lod. Hoste. Prijs: 7,50 F.
20. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr. De Coster. Prijs: 15 F.
21. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. Van Es. Prijs: 15 F.
22. De Wetterse Reuzen, door Marcel Daem. Prijs: 15 F.
23. Sagen uit Noord-Oostvlaanderen, door Dr G. De Meyer. Prijs: 15 F.
24. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs: 25 F (15 F voor de leden).
25. Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV), door F. Van Es. Prijs: 30 F Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV), door F. Van Es. Prijs: 25 F.
26. Spelen mijner Jeugd, door L. Lievevrouw. Prijs: 50 F.
27. De Levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. Broeckhove. Prijs: 40 F.
28. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. Broeckhove. Prijs: 180 F (140 F voor de leden).
29. Devotie tot de Heilige Donatus, door M. Broeckhove. Prijs: 80 F.
30. Doods-, Begravenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. Pieters. Prijs: 75 F. (55 F. voor de leden).
31. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. Van Haver. Prijs: 80 F. (60 F. voor de leden).
32. De Gentse Bakkers. Bijdrage tot de Studie der Middeleeuwse Ambachten en Neringen, door Marcel Daem. (Uitverkocht).
33. Sint-Kristoffel. Legenden. Verering. Verspreiding, door R. van der Linden. Prijs: 25 F.
34. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, vroeger en nu, door H. Van Hese. 1962. 12 Afb. Prijs 80 F voor leden, 125 F voor anderen.

Het bedrag der bestelling vooraf storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage: gewoon lid 100 F; familiekaart 50 F per lid van het gezin; buitenland, 125 F;

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
VOLKSKUNDIGEN EN VAN DE DIENST VOOR
VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

Sekretariaat van de Bond:
M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat 36, Gent
Alle stortingen op postrekening:
969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten:
J. BOES
Abrahamstraat 13, Gent.
M. DAEM
R. VAN DER LINDEN
en Dr R. HAESERYN.

INHOUDSTAFEL

R. DEPOORTER: Arteveldiana en Artevelde-Iconografie. De Artevelde-vereerder Louis Minard, architect	307
Willy VANDER POORTEN: II. Verhalen van grootvader	318
Dr. R. HAESERYN: De oude kerstkribbe in het Oberinntal	326
M. DAEM: Uit de geschiedenis van het bijgeloof	329
Zoeken en Zanten	
Ledeberg — Ajuintjesmarkt. M.D.	334
Leuven — Internationaal poppenfestival. M.D.	334
Gent — Poppentheater Magie. M.D.	335
Waarbeke — Zegening van dieren en voertuigen. M.D.	334
St.-Amandsberg — Ajuinfestival. M.D.	336
Wetteren — Gebuurtefeest. Kiezing van burgemeester en schepenen. M.D.	336
Wetteren — Heem- en Geschiedkundige Kring « Jan Broeckkaert ». Red.	336
Lokeren — Volksgeneeskunde. Langwortels van Kopkapel. Ferdi van de Vijver	336
Kroniek van de Bond	
In Memoriam Dr. J. Lindemans. Red.	337
Mecheleu — Internationaal Studiecomité betreffende de Ommegangsreuzen. Red.	337
Naar Bokrijk. F.v.B. & L.H.	338
Gent — Rupelmondes Reimaart de Vos bezoekt de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. M. Broeckhove en R. van der Linden	342
Onze Gouwdag, 6 oktober 1963. R. Vankenbove	345
Gent — Tentoonstelling « Afbeeldingen volkstypen en nationale klederdrachten. R. Vankenbove	348

Boekbespreking

<i>Die Nachbarn.</i> Jahrbuch für vergleichende Volkskunde. (M. Daem)	349
<i>Oscar Van Der Hallen.</i> Het diabolisme in de hedendaagse roman. (M. Daem)	350
<i>Venmans Bob.</i> Het sprookje van de Efteling. (R.v.d.L.)	351
<i>Oorsprong van de godsdienst.</i> Resultaten van het prehistorisch en volkskundig onderzoek. (R.v.d.L.)	351
<i>Walter Mitzka.</i> Schlesisches Wörterbuch. Band I. (R. Haeseryn)	353

Bibliotheek

Toegang bibliotheek van de Bond, Kraanlei. (R. H.)	353
--	-----

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Lic. H. ROBER - VAN HOVE. Volksdevoties tot St.-Job in Oost-Vlaanderen	354
Inhoudstafel 38e jaargang, 1963	364

Arteveldiana en Artevelde-Iconografie

De Arteveldevereerder Louis Minard, architect

In het Arteveldejaar dat wij thans beleven en waarin de honderdste verjaring van de onthulling op de Vrijdagmarkt van het standbeeld van de « Wijze Man van Gent » herdacht wordt, past het ons, Oostvlaamse Volkskundigen, tevens dankbaar te herinneren aan hetgeen door onze diepbetreurede en onvergetelijke voorman, wijlen Adv. Jos. Vermeulen, gewezen Schepen der Stad Gent, Ondervoorzitter van onze Bond en Voorzitter van de Toezichtcommissie van het Museum voor Volkskunde, gepresteerd werd als historiograaf van de Artevelde-verering, inzonderheid in zijn bijdragen in Oostvlaamsche Zanten, Jg. XIII (blz. 101-208 en blz. 229-244), naderhand gebundeld in de monografie « **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel** » (Uitgave van onze Bond).

Jos. Vermeulen stelt in zijn werk voorop dat de gestalte van Artevelde als « held » niet gegroeid is « uit mondelinge overleveringen welke over hem zijn blijven voortleven », maar dat « heel de gloriekrans die hem nu omstraalt en die fiere liefde die zijn naam tegenwoordig bij de laatste generaties opwekt, de vrucht is van de arbeid van moderne historici en romanciers, van dichters, liedjeszangers en toneelisten, van beeldhouwers en inrichters van optochten en stoeten. »

Met het doel dit betoog te schragen, heeft Jos. Vermeulen alles verzameld wat ooit in schrift of druk dienaangaande verscheen of wat betrekking had op de Artevelde-iconografie, « om zodoende in de volkspysche den groei te volgen van deze zeer typische heldenfiguur. »

Het toeval bracht mij op het spoor van gegevens welke toelaten tot staving van bovenvermelde vooropstelling een naam toe te voegen aan de door Jos. Vermeulen opgesomde rij promotoren van de Artevelde-heldencultus en een in de iconografie ontbrekende schakel in te lassen.

Een en ander daarover mede te delen moge dienen als piëteitsvolle herinnering aan de uitnemende verdiensten van onze veelbegeefde ondervoorzitter, wijlen J. Vermeulen.

Onlangs kwam mij een viertal lithografieën in handen welke waarschijnlijk tientallen jaren bedolven en vergeten gelegen hadden in de stofferige laden van een of ander antiquariaat.

Deze vier lithografieën illustreren één en hetzelfde onderwerp: het zijn, blijkens de onderschriften op de platen aangebracht, binnenzichten van een huis, gelegen Huidevettershoek te Gent, gebouwd in 1839 door architect L. Minard en door deze bewoond. Voor zoveel op bedoelde platen kan worden gezien, is gans het interieur van deze woning gehouden in gotische stijl.

Blijkbaar heeft men hier te doen met een constructie dagtekenend, in hare suikergoedantiquiteit, uit een romantiek « revival » dat op zichzelf reeds tot een respectabel verleden behoort.

Een van de hier verder beschreven platen vertoont, bovenaan de trap leidende naar een rotonde en vlak bij de ingang tot deze gelegen, een op een voetstuk staand, meer dan levensgroot beeld dat, kennelijk Jacob van Artevelde voorstelt.

Tweeërlei soort gevolgtrekkingen kunnen hieruit reeds van meet af aan gemaakt worden :

Ten eerste. Aan architect L. Minard dient een vooraanstaande plaats ingeruimd in « de eerste pleiade Arteveldevereerders die van deze figuur eenen populairen held zullen weten te maken. » Deze groep werd gevormd onder de impuls van Norbert Cornelissen die reeds in 1812 de apogetica van de « Ruwaard van Vlaanderen » inzette. Zij omvatte vooral te Gent verblijvende persoonlijkheden welke in dezelfde maatschappelijke, academische en culturele kringen verkeerden, namelijk de historicus-memorialist Ridder Charles Louis Dierickx, de professoren Aug. Voisin en A. Lenz, de beheerder-opziener aan de Universiteit van Gent J.B. d'Hane-de Potter en mecenas-filantroop Lieven van Caeneghem.

Ten tweede. Na de allereerste Arteveldebuste, nl. de neo-classicistische kop geplaatst boven het fronton bij de ombouwing in 1834 van het op de Kalandenberg gelegen pand waar zich Artevelde's steen bevond, wordt door Jos. Vermeulen als tweede beeldhouwkunstige hulde vermeld die van 1845, namelijk het groot bronzen bostbeeld, vervaardigd door beeldhouwer Pierre De Vigne-Quyo, in opdracht van Lieven van Caeneghem door tussenkomst van Norbert Cornelissen.

Indien men beslist kon uitmaken dat het Jacob van Arteveldebeeld zich in huize Minard bevond vanaf de aanbouw ervan in 1839, dan ware het bewijs geleverd dat de bronzen buste besteld door Lieven van Caeneghem slechts de derde plaats in de chronologische volgorde inneemt.

Het bleef derhalve niet van belang ontbloot hierover zekerheid te verkrijgen. Tevens was het wel aantrekkelijk grondig de rol na te gaan welke L. Minard gespeeld heeft in de Arteveldeverering en dit op het artistiek plan in zijn hoedanigheid van bouwkundige.

Bij het zien van de afbeeldingen van het interieur van bedoeld huis, van welke afbeeldingen één op vier uitsluitend gewijd is aan het Artevelde-beeld, zou men bijna geneigd zijn aan te nemen dat de eigenaar het bouwde als een schrijn om er het voorwerp van zijne bijzondere verering in te plaatsen.

De aanbouw zelf van een negentiende-eeuwse woning in een archaïserende bouwtrant schijnt overigens meer te zijn geweest dan de enkele gril van een antiquair-bouwkundige. Het is blijkbaar thans een uniek stenen overblijfsel getuigend van een stroming die bij de aanvang der voorgaande eeuw de levensbeschouwing en de cultuur beïnvloed heeft.

Het kwam derhalve verleidelijk voor te trachten de man, zijn werk en zijn streven naar heldenverering te situeren in de tijd en te toetsen aan de eigentijdse toestanden, dit vooral omdat bovenvermelde getuigenis bijna ongeschonden bewaard gebleven is.

Inderdaad, de woning van architect L. Minard is het thans nog bestaande herenhuis gelegen te Gent, Huidevettershoek 8 en uit navraag is gebleken dat het beeld van Jacob van Artevelde er nog altijd op zijn zelfde plaats staat.

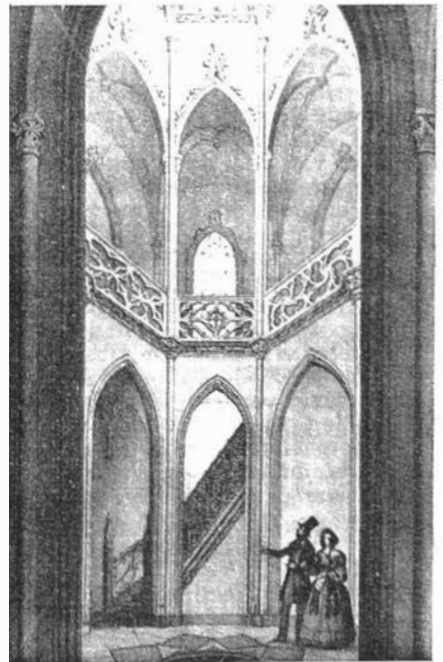
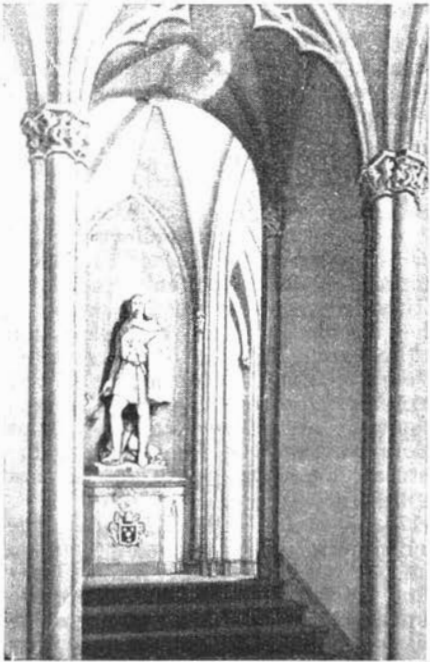
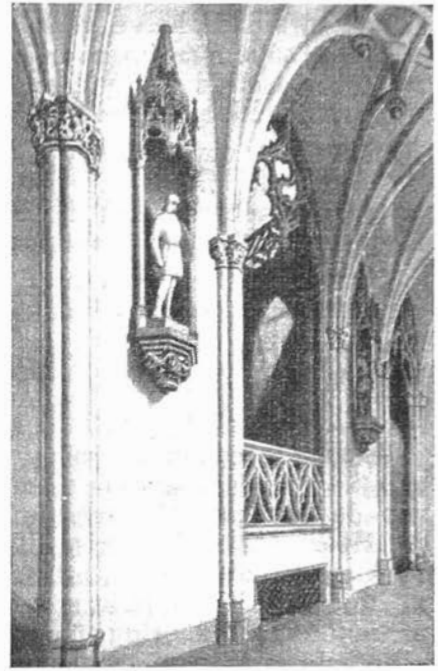
Als vertrekpunt voor mijn navorsingen kon ik op niets anders steunen dan op bovenvermelde lithografieën en hun onderschriften.

Hadden deze prenten oorspronkelijk gediend als illustratie van een werk, mogelijks door L. Minard zelf uitgegeven, waarin de woning beschreven werd ?

Ik hoefde echter hierover niet lang te tobben. Bij een bezoek aan het Stadsarchief te Gent, toonde ik fotografische opnamen van de lithografieën aan de Heer Julien Pauwels, adjunct van de Heer Stadsarchivaris Julien Boes, welke mij onmiddellijk verklaarde dat dezelfde litho's in het Stadsarchief bewaard worden in de « Atlas Goetghebuer » (1), evenals plans en ontwerpen voor aanbouw en versiering van de schouwburg, bekend als « Minardschouwburg », eveneens gebouwd door L. Minard in de onmiddellijke nabijheid van zijn woning. (2)

(1) Goetghebuer (Pierre, Jacques): Tekenaar, graveur, etsen en architect. Geboren te Gent op 20 februari 1788 en aldaar overleden op 19 mei 1866. Leerling en later (1810) leraar aan de Koninklijke Academie voor tekenkunde, schilderkunst en architectuur, gesticht te Gent door Marissal, onder het protectoraat van Karel van Lorreinen — Stichter (met L. Roelandt e.a.) van de « Soc. royale des beaux-arts et de littérature » — Graveerde een groot aantal bouwkundige platen, welke hij bijeenbracht in zijn werk « Verzameling der merkwaardigste gebouwen in het Koninkrijk der Nederlanden » — Bouwde als architect menige stijlgebouwen, waaronder het Posthotel — Verzamelde gedurende meer dan veertig jaar alles wat de hoofdstad van Vlaanderen betrof, munten, medailles, tekeningen, plans, gravuren, lithografieën, foto's, enz. — Zijne belangrijke grafische verzameling werd door de Stad Gent voor het archief aangekocht (Naar een artikel van Edm. De Busscher in de « Biographie Nationale », uitgegeven door de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België — Deel 8, blz. 47 tot 50). Deze merkwaardige verzameling, naderhand nog merkkelijk aangevuld en bekend als de « Atlas Goetghebuer », is in de laatste jaren, door toedoen van Heer Stadsarchivaris Julien Boes, volgens wijk en straat ingedeeld geworden in niet minder dan 175 stevige mappen.

(2) In zijne « Gedenkbladen » (blz. 176-177) vertelt Willem Rogghé hoe L. Minard in 1846 ertoe kwam, op gronden waarvan hij eigenaar was, op eigen kosten een Vlaamse schouwburg te bouwen ten behoeve van « Broedermin en Taelijver » en « de Soevereine Hoofdkamer van Rhetorica De Fontaine », nadat deze verenigingen aanzegging gekregen hadden dat de schouwburg « Parnassus » op de Houtlei, waarover zij wederzijds voor hun voorstellingen beschikten, door de eigenaar in een danszaal zou veranderd worden. Omstreeks 1871, bij het tot stand komen van een stedelijke toneelgroep, werd Minardschouwburg aan de stad Gent verhuurd om als Nederlandse Schouwburg uitgebaat te worden. Na de opening van de Koninklijke Nederlandse Schouwburg op het St.-Baafsplein, diende Minardschouwburg voor het liefhebberstoneel. Het toneelgezelschap van Romain De Coninck geeft er thans nog regelmatig voorstellingen van lokale toneelstukken.

- Zicht op hoofdingang van het huis gebouwd en bewoond door L. Minard, gelegen Huidevettershoek 8 te Gent.
- Zicht op balcon van rotonde.
- Zicht op ingang rotonde, waar zich het standbeeld bevindt van Jacob Van Artevelde.
- Binnenzicht van rotonde.

De litho's voorhanden in het Stadsarchief zijn in beter en vollediger staat van bewaring dan die waarover ik beschik en wel in volgende zin. De litho's (51 cm hoogte bij 35,8 cm breedte) zijn elk bevestigd op een omlijstingvormend bijblad (55,60 cm hoogte bij 39 cm breedte).

De litho's zijn onderaan gemerkt met kleine letter : Links « **Lith. Manche et Ghémar del lith** » — Rechts « **Imp. de P. Degobert à Bruxelles** ». Zij dragen respectievelijk volgende onderschriften : « **Vue de l'entrée principale d'une maison située au Grand Toquet** (3) **à Gand, construite en 1839 par L. Minard, architecte et habitée par lui** » — « **Vue du balcon de la rotonde** » — « **Vue de l'entrée de la rotonde** » — « **Vue de l'intérieur de la rotonde** ».

De bijbladen-omlijstingen dragen ieder als opschrift dezelfde vermelding « **Maison de l'architecte Minard 1844** ». Ieder afzonderlijk voert daarbij nog een verklarende tekst in schoonschriftletter. Deze teksten hebben niet alleen betrekking op het beeld vertoond op de ingelijste prent, maar geven tevens bijzonderheden over de bouwer, het ontstaan van het huis en zijn bestemming.

Klaarblijkelijk maakt de reeks litho's, zoals zij in het Stadsarchief bewaard wordt, een op zichzelf volledige uitgave uit welke vermoedelijk verscheen om tegemoet te komen aan de algemene belangstelling opgewekt door de bouw van het huis van L. Minard, dat een bezienswaardigheid van Gent geworden was en het, zoals zoals verder zal blijken, nog lange tijd gedurende de negentiende eeuw en de aanvang der twintigste eeuw bleef.

De heer Julien Pauwels vestigde mijn aandacht eveneens op de uitgaven — eigen beheer — van L. Minard, nl. : « **Receuil descriptif des antiquités et curiosités formant la Collection de Louis Minard-Van Hoorebeke — Architecte à Gand — Gand. Imprimerie de J. S. Van Doosselaere, Rue St Georges — 1866** » en de later respectievelijk in 1877 - 1878 - 1879, in drie delen verschenen « **Description des méreaux et autres objets anciens des Gildes et Corps de métier, Eglises, etc., par L. Minard-Van Hoorebeke — Gand. Impr. de L. S. Van Doosselaere, Rue de Bruges** » (eveneens met Nederlandse tekst « **Beschrijving van de Gilden en Neringen der Stad Gent** »).

Aan de hand van de gegevens geput uit de inleiding van beide laatstvermelde werken en de verklarende tekst voorkomende op de bijbladen-omlijstingen der litho's, zal ik trachten een beschrijving te geven van L. Minard als persoonlijkheid, gezien in het raam van zijn tijd, in zijn bedrijvigheid als bouwmeester, oudheidkundige en verzamelaar, alsook in algemene zin van de

(3) Vroegere officiële Franse benaming voor Huidevettershoek. Deze ligt aan de waterloop der Ketelvest die de Nederschelde met de Leie verbindt en aldaar aan de samenvloeiing met de Schelde een voor de binnenscheepvaart gevaarlijke bocht vormt. « Grand Toquet » zou de benaming zijn aan de plaats gegeven door de Waalse schippers. « Toquet » blijkt in het Waals « bocht » te betekenen. Bij gelegenheid van het onder het schepenschap van wijlen Jos. Vermeulen doorgevoerde naamwijziging van bepaalde Gentse straten, werd een op de Schelde uitlopende nabijgelegen straat herdoopt in « Waalse Krook ».

door hem voor eigen gebruik gebouwde woning en in het bijzonder van het Artevelde-beeld dat er een ereplaats in kreeg.

L. Minard (1766-1875)

Van vaderszijde was Louis Minard van Franse afkomst. Zijn vader, Jean-Baptiste Minard, werd op 8 augustus 1766 te Bordeaux geboren en trad op 19 november 1785 in militaire dienst. Na deelname aan de veldtochten 1793-1794, kwam hij van Vlissingen naar Gent. In zijn hoedanigheid van oud-officier bekwam hij een ambt in de prefectuur van het departement der Schelde. Hij huwde in 1794 met mej. Maria, Theresia Haestier. Uit dit huwelijk werd geboren op 7 juni 1801 Louis, François, Martial Minard. Weduwe geworden trad Maria, Theresia Haestier vervolgens in tweede huwelijk met J. B. Laurentius. Onder de hoede van zijn stiefvader, welke verder voor zijn opvoeding zorgde, volgde Louis Minard de lessen bouwkundige compositie der Academie van Gent. Daartoe aangemoedigd door zijn leraar, bouwmeester Louis Roelandt, die hem openlijk voor een zijner beste leerlingen erkende, nam L. Minard deel aan een wedstrijd voor een professoraat bij de Kon. Academie van Den Haag, waarin hij dan ook slaagde. Begaafd met een zeldzame geest van vooruitzicht, begreep hij dat zijn toekomst in Gent lag. Vrijwillig zijn leraarsambt verlatende, kwam hij in zijn geboortestad terug en vestigde er zich als bouwmeester en bouwkundige. Weldra wist hij zich een talrijk cliënteel te vormen en werd welhaast de waardige mededinger van zijn vroegere leermeester, Louis Roelandt. Ontelbare werken van industriegebouwen, kastelen, privaatwoningen, herstelling en nieuwbouw van kerken werden door hem ontworpen en uitgevoerd.

In 1835 kreeg hij een klein antiek kruikje ten geschenke. Dit stukje vormde het begin van een oudheidkundige verzameling welke beschouwd werd als de rijkste en de volledigste van België.

L. Minard overleed in 1875.

De romantiek bij de aanvang der negentiende eeuw en haar invloed op bouwmeester Minard.

De ontdekking van het verleden en van de middeleeuwen in het bijzonder, was in de latere helft der achttiende eeuw een gebeurtenis in de ontwikkeling van de Westerse geest, in belangrijkheid onmiddellijk volgend op de ontdekking van de klassieke oudheid in de veertiende en vijftiende eeuw. Oorspronkelijk ontstond deze belangstelling voor het verleden in de Angelsaksische landen onder de invloed van de dichter Gray en de balladenverzamelaar Bisschop Percy. De roman ondergaat dezelfde invloed met auteurs zoals Horace Walpole, Mrs Radcliffe en later Walter Scott.

Van de literatuur slaat de belangstelling over naar de architectuur. De middeleeuwse bouwkunst, onnauwkeurig «gotiek» genoemd, wordt mode. De nog uit vroeger tijden overgebleven gebouwen alleen volstaan niet meer voor de nieuwe verering. Rijke dilettanten versieren hun landgoederen met behendig tot stand gebrachte imitatieruïnen en heremijtgrotten. Horace Walpole

herschep't Strawberry Hall in een miniatuur gotieke burcht, in navolging van de ridderlijke hallen die hij in 1768 beschreef in « The Castle of Otranto ».

Walpole wordt nog overtroefd door Walter Scott met het reusachtig en ruïneus Abbotsford, dat hij in 1822 bouwt in nabootsing van een oud Schots « manor house » en waarin hij in steen uitdrukking geeft van de hang tot de romantiek die in zijn verhalen en verzen uitstraalt.

Van nu af aan is er geen houden meer aan de « gotiekerij ». De geletterde helft van een natie, verslonden in de lectuur van « Ivanhoe » en de dichters der romantiek, wordt door een manie aangetast. Men droomt van kastelen, ridderschap, steekspelen en wil het middeleeuwse leven nabootsen. In 1839, kort na de troonsbestijging van Koningin Victoria, had vóór Eglinton Castle, Ayrshire, een reusachtig tornooi plaats, waar menige lans versplinterd en menige houw door de strijders uitgewisseld werd. Er waren 2000 zitplaatsen voorbehouden aan de geprivilegieerden en een menigte van mogelijks 100.000 man volgde het schouwspel vanop de omliggende hoogten.

Is het te verwonderen dat deze roes ook naar het vasteland overgeslagen was en dat in hetzelfde jaar 1839 L. Minard een eigen woning bouwt in pseudo-gotiekstijl ?

L. Minard wordt navolger van de bouwer van Abbotsford, Walter Scott, in de mate welteverstaan welke zijn middelen en, wij zullen het verder zien, de Gentse magistraat het hem zullen veroorloven.

De woning van bouwmeester L. Minard

Architect Minard had ervan gedroomd aan zijn woning, zo uitwendig als inwendig, het uitzicht te geven van een palatiaal middeleeuws verblijf, gewijd aan de kunst en aan de glorierijke gedachtenis van het Vaderland. De vroede vaders der Gentse stede, die blijkbaar immuun gebleven waren voor de « gotiekerij » en het als urbanisten van die tijd voor het zeggen hadden, stemden er echter niet in toe dat hij een gevel met monumentaal uitzicht en in spitsbogenstijl zou bouwen. Op grond van een verslag opgesteld door de Heer Jean Minne-Van der Straeten, gewezen brouwer, te dien tijde schepen-commissaris van openbare werken, werd L. Minard door het Gents Stadsbestuur ertoe verplicht, evenals de meest gewone metselaarsbaas, een van die effen gevelmuren met rechthoekige gaten erin op te trekken die zich aan weerszijden van de straten eindeloos herhalen en welke van de bouwkunde een zaak maken van T-lat en winkelhaak in het bereik van iedereen.

Dit alles nochtans kon L. Minard niet verhinderen aan zijn fantasie vrije teugel te laten voor het interieur, waarvoor hij de « tertiaire » spitsbogenstijl (4) verkoos. Van de zolder tot de kelder waren al de vensters voorzien van geschilderde glasramen, der-

(4) Volgens A. Schaeeyes in « Histoire de l'architecture en Belgique — 2e édition — Bruxelles — 1852 », waarin het huis Minard besproken wordt.

wijze geschikt dat zij volledig aangepast waren aan het behandeld religieus of profaan onderwerp of voorgesteld landschap en die des te merkwaardiger waren dat zij de geschiedenis van de glaszchildering omvatten.

Aldus verlicht zouden de verschillende zalen van dit burgerlijk paleis bij zonneschijn een toverachtige aanblik bieden.

De weidse ingangszaal met nissen, waarin kleine beelden staan van de mindere grootheden van het Vlaams Walhalla, voert naar een zijtrap met bovenaan het reeds hierboven besproken beeld dat in de verklarende tekst op de bijblad-omlijsting van het desbetreffende litho aangeduid wordt als dit van « **Jacques van Artevelde, célèbre capitaine Gantois en 1336-1345** ».

Voormelde trap leidt naar de rotonde, vanwaar men langs een wenteltrap opklimt naar de eerste verdieping welke uitsluitend ingenomen werd door de verzamelingen van L. Minard, bestaande uit boeken, munten en penningen, kruiken, emailschotels van Palissy, Venitiaans glaswerk, porselein, meubelen, tapijten, juwelen, wapens en wapenuitrustingen.

Het belangrijkste van de verzameling was ondergebracht in een salon waarvan de zoldering gevormd was door zeventien panelen, voorstellende de wapens der XVII Provinciën welke weleer de Nederlanden vormden.

Het overige van de verzameling was, met de oude en moderne schilderijen, verdeeld over de overige zalen der eerste verdieping.

Na het overlijden van L. Minard werden zijn verzamelingen verspreid. Volgens de « Gazette van Gent » van donderdag 11 januari 1877, waren aan Mevrouw Wwe Minard vanwege Baron Rotschild uit Parijs voorstellen gedaan voor het aankopen van het kabinet door wijlen haar echtgenoot bijeen gezameld. Mevr. Wwe Minard zou echter verkozen hebben dat het in Gent bleef en desbetreffend zeer aannemelijke voorstellen aan het Gents Stadsbestuur hebben gedaan.

Tijd heeft mij ontbroken om juist na te gaan hoe de onderhandelingen daarover verliepen. Het moge volstaan te vermelden dat de kern van het Stedelijk Oudheidkundig Museum der Stad Gent, thans ondergebracht in de Bijloke, gedeeltelijk gevormd werd door aankoop van voorwerpen uit de verzameling Minard.

Het huis van L. Minard verwekte heel wat sensatie en werd als merkwaardigheid bezocht, ook door vreemdelingen.

Koning Leopold I kwam op 1 maart 1857 (een onstuimige carnavaldag!) met de koninklijke familie naar Gent. Na de Gentse Floraliën in het Casino bezocht te hebben, kwamen de hoge bezoekers in het huis van Minard. Langs een bijzondere toegang, door Minard gemaakt in zijn eigendom, begaven zij zich naar de tombola van de menslievende kring « Zonder Naam, niet zonder Hart » in het « Café Fauconnier », Korianderstraat, dat tevens de koffiekamer van Minardschouwburg was. (5) Als eigenaardigheid kan vermeld worden dat Koning Leopold I in oktober 1819 als Prins van Saksen-Coburg nog te gast geweest was bij Walter Scott op Abbotsford.

(5) Volgens « Uit het gedenkboek van 1857 » in « De Kiezingen te Gent sedert 1830 », van D. Destanberg.

Koning Leopold II vereerde eveneens het huis van Minard en diens verzameling met een bezoek op 10 juli 1866.

Na L. Minard werd het huis bewoond door de Heer Boterdaele, uitgever van het « Journal de Gand » en nadien door zijn twee dochters. Een persoon die deze dames nog gekend heeft, verzekerde mij dat zij een belangrijke documentatie bezaten over het huis van L. Minard, waaronder een verzameling brieven waarin buitenlandse kunstenaars, die het huis bezocht hadden, er hunne bewondering voor uitten. Daaronder zou zich o.m. een brief van de vermaarde toneelspeelster Sarah Bernhardt bevonden hebben.

Het beeld van Jacob van Artevelde

In het door de uitgever L. S. Van Doosselaere geschreven voorwoord voor het werk « Beschrijving van de Gilden en Neringen der Stad Gent », van L. Minard, komt volgende passus voor: « Bij » zijn kennissen der bouwkunde voegde hij de verhevenste vader- » landsliefde; zijne genegenheid voor onzen nationalen roem is » gekend: Wanneer Cornelissen er alleen aan dacht de geheugenis » van Jacob van Artevelde aan de vergetelheid te onttrekken, » wanneer niemand peinsde een gedenkteken aan onzen volksheld » op te richten, leverde Minard in 1839 ter tentoonstelling van » Schoone Kunsten te Gent, een standbeeldje den volksman voor- » stellende; het diende tot model van het grootere dat tegenwoordig » aan den ingang van zijn museum staat. »

Hier hebben wij dus de proef op de som. Dit beeld, dat overigens voorkomt op de litho welke de woning van L. Minard afbeeldt zoals zij was in 1844, was derhalve reeds in 1839 op het tijdstip van de aanbouw van huize Minard geconcipieerd, dus ver vóór het ontstaan van het bronzen borstbeeld in 1845 door Lieven van Caeneghem besteld bij beeldhouwer Pierre De Vigne en neemt diens gevolg onbetwistbaar in de rij der bekende Arteveldebeelden de tweede plaats in.

Dat L. Minard zelf er de ontwerper van was staat buiten kijf. Doch wie is de uitvoerder geweest van het nog bestaand grootformaatbeeld? Heeft L. Minard zich daarvoor eveneens gewend tot Pierre De Vigne-Quyo? Het is ver van onwaarschijnlijk. Pierre De Vigne-Quyo (1812-1877) had in 1839 stellig als beeldhouwer reeds naam gemaakt(6).

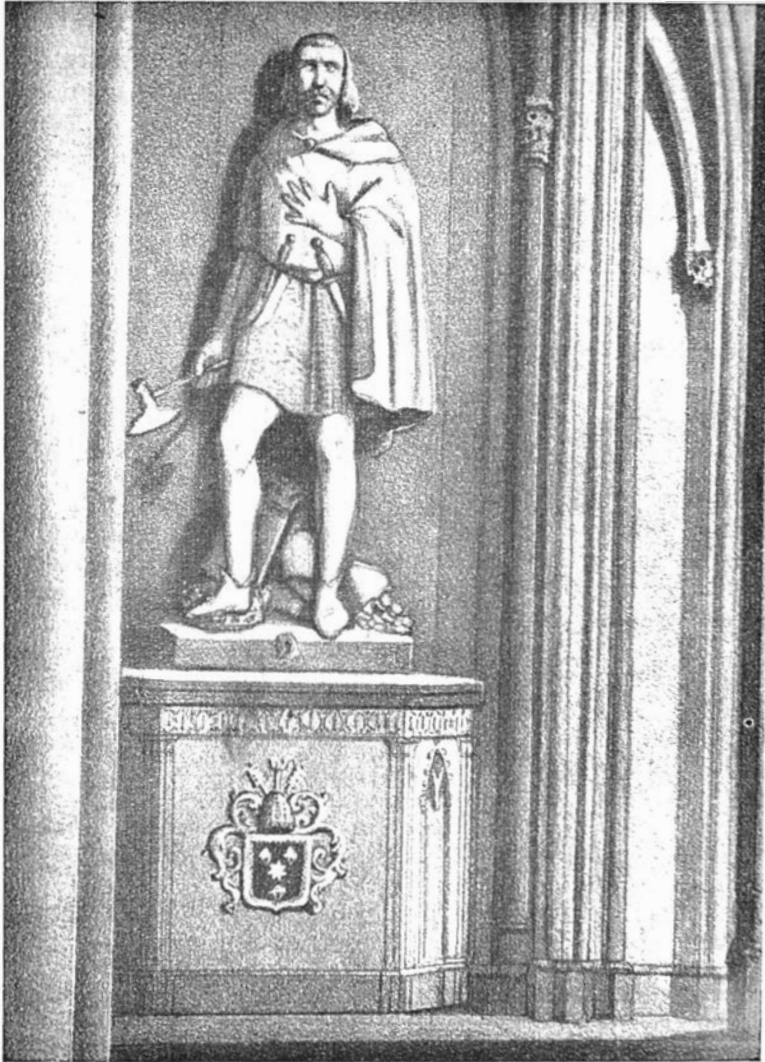
Wat er ook van zij, het beeld ten huize L. Minard is beslist, als standbeeld-ten-voeten-uit, de prefiguratie van dit welke de Vrijdagmarkt sinds honderd jaar siert.

Er is trouwens een zekere gelijkenis tussen de twee beelden en zulks in meer dan één opzicht. De hoofden zijn nagenoeg gelijk van

(6) De desbetreffend gedane nasporingen leverden geen resultaat op. In de loop van deze opzoeken werd vastgesteld dat J. J. Steyaert onder de titel « Opgave van eenige boekverzamelingen, kabinetten van schilderijen, enz. » in het achtste hoofdstuk van zijne in 1857 uitgegeven « Volledige Beschrijving van Gent », blz. 348-349, een rubriek wijdt aan het huis en de verzamelingen van L. Minard. De daarin voorgebrachte gegevens zijn kennelijk overgenomen uit de hiervoren aangeduide door mij geraadpleegde bronnen. Het is echter voor het minst bevreemdend dat J. J. Steyaert niets vermeldt over het Arteveldebeeld. Hij maakt enkel gewag van de aanwezigheid in de ingangszaal van acht standbeeldjes, welke zes graven en twee gravinnen van Vlaanderen voorstellen.

uitzicht: baardig gelaat en naar achter gestreken golvend hoofdhaar. Om de schouders is een breed opengeslagen mantel gedrapeerd. Het bovenlijf steunt op het gestrekt linkerbeen en het rechterbeen met vooruitgeschoven voet verleent aan de gestalte een satige evenwichtigheid.

Het beeld van L. Minard mist echter de majestueuse allure van het beeld van de Vrijdagmarkt met het breed bedarend en beschermend gebaar van de uitgestrekte rechterarm en hand (7), terwijl de vuist van de in rust gehouden linkerarm een perkament-

Beeld van Jacob van Artevelde.

Detail uit litho: zicht op ingang huis L. Minard.

- (7) De bedoeling van de houding (vooral de uitgestrekte rechterarm) van de Artevelde van Pierre De Vigne-Quyo werd van den beginne af op de meest verschillende wijzen geïnterpreteerd. Op blz. 69-70-71 van zijn monografie deelt Jos. Vermeulen er een ganse reeks uit mede, tot de meest koddige toe.

rol omknelt en tevens op het schild met de Liebaart steunt, wat alles zelfbewuste kracht uitdrukt.

De Artevelde van L. Minard houdt in de neergezonken rechterhand een strijdbijl, terwijl de gevouwen linkerarm de uitgespreide hand op de hartstreek drukt, in de houding van iemand die een belijdenis doet.

Waar voor het beeld op de Vrijdagmarkt de bijhorigheden zich beperken tot een half afgerolde keure met afhangend lint en zegel, is het andere beeld aan de voet omringd door voorwerpen welke een tamelijk naïve symboliek moeten dienen. Achter het beeld in het huis Minard bevindt zich, schuin liggend, het wapenschild met kroon van Vlaanderen. De rechervoet van het beeld treedt op een gravenkroon en aan de linkervoet ontledigt een open zak zich van een stroom geldstukken die door Artevelde schijnen verschopt te zijn. Al deze attributen blijken aangebracht te zijn om de beschuldiging te wraken dat Artevelde onrechtmatig de kroon van Vlaanderen zou hebben willen bemachtigen of deze versjacheren aan Koning Edward III van Engeland en getracht hebben de schat van Vlaanderen te verduisteren. Artevelde schijnt hier eigen onschuld en de zuiverheid van zijn bedoelingen te bepleiten. De wijze van voorstelling steunt blijkbaar op elementen uit de Artevelde-apologetica.

Op het postament van elk van beide beelden komt het familiewapen der van Arteveldes voor: drie zilveren kaproenen (twee en één) op zwart veld. Op het beeld in huize Minard is het wapen daarbij nog gedekt door een omgekeerde mand (keerskorf) en drie keerstokken, attributen uit het wapen van het gilde der bierbrouwers, wat blijkbaar berust op de bewering dat Jacob van Artevelde deken zou geweest zijn van voornoemde gilde, bewering, welke thans volledig afgedaan heeft.

Bestond er onderlinge rivaliteit in de groep Arteveldevereerders van het eerste uur in zake beeldhouwkunstige hulding van de « Wijze Man van Gent » en speciaal tussen Louis Minard en Lieven van Caeneghem? Waarom toch heeft deze laatste « in 't geheim », zoals Jos. Vermeulen schrijft, aan Norbert Cornelissen opdracht gegeven ervoor te zorgen dat een groot bronzen borstbeeld van van Artevelde zou worden vervaardigd om het door schenking aan de Stad Gent tot een eerste openbare hulding van de held te laten dienen? Vreesde Lieven van Caeneghem dat Louis Minard hem in dit opzicht met zijn standbeeld de loef zou afsteken?

Hoe de werkelijke toedracht ook zal geweest zijn, het blijft een feit dat het in de huisintimiteit gebleven standbeeld van Louis Minard kunstvoller en van oudere datum is dan het aan de openbare hulde prijs gegeven bronzen bostbeeld, geschonken door Lieven van Caeneghem.

Hiermede meen ik mijn doelstelling bereikt te hebben en mijn betoog te kunnen besluiten.

Mocht ik door het samenbrengen van deze gegevens erin geslaagd zijn de aandacht te vestigen op een nog niet behandelde fase in de geschiedenis van de Artevelde-cultus en daarbij de breed opgezette en uitvoerige verhandeling over deze geschiedenis van wijlen Jos. Vermeulen terug in de herinnering gebracht te hebben, dan ware zulks voor mij een grote voldoening. (8)

R. DEPOORTER.

(8) Langs deze weg spreek ik mijn dank uit aan de H.H. Stadsarchivaris Julien Boes en zijn adjunct Julien Pauwels voor de bereidwilligheid waarmee

II. Verhalen van Grootvader*

Napoleon te Onkerzele.

Op 29 mei 1815, drie weken vóór de Slag van Waterloo, werd er een wapenschouwing van meer dan 20.000 Engelse ruiters gehouden in de Gavermeersen bij Onkerzele. Een staf van niet minder dan zesentwintig generaals was er aanwezig, waaronder Wellington, Blucher, de Prins van Oranje, enz. Maar van op de drempel van de oude herberg « De Warmoespot »⁽¹⁾ stond Napoleon, in hoogst eigen persoon, verkleed als koopman, deze indrukwekkende en prachtige stoet te overschouwen. 't Waren tevens deze manschappen die hem de nederlaag toebrachten.

Jan de Lichte te Aspelare.

Zo vertelde mijn grootvader me ook dat Jan de Lichte, een der grootste rovers uit de XVIIIe eeuw, in de herberg « De Paling »⁽²⁾ gelegen aan de grote baan te Aspelare, regelmatig met zijn bende vergaderde. Daar beslisten ze, waar ze een slag zouden slaan.

Deze herberg bestaat nu nog en dateert minstens van in 1779.

Framassons.

Aan het Lindeken te Boekhout, gelegen op het grondgebied Aspelare, hielden de framassons hun vergaderingen, dit was meestal wanneer het fel waaide met regen, want men zegde dan : « **de framassons zitten in 't weer** » als de wind hilde; of wanneer het volle maan was en de ganzen voorbijtrokken, want dikwijls zegden de mensen : « **ik heb de framassons gehoord en gezien** » wanneer het in werkelijkheid de voorbijtrekkende en roepende ganzen waren.

Maar wanneer de framassons dan dorst kregen, namen ze hun bezem, zetten zich op de steel en spraken volgende woorden uit : « over haag en heg te Parijs in een wijnkelder » en wanneer ze er zich hadden te goed gedaan aan de Franse wijn en er enige bij waren die te diep in het glas hadden gekeken, viel het dan voor dat deze zich misspraken en zegden : « door haag en heg te Aspelare aan 't Lindeke te Boekhout ». U moest die dan eens gezien hebben, gans bebloed in hun aangezicht en met gescheurde klederen van door de hagen en heggen te vliegen, 't was vreselijk om te zien.

Spookkonijn op het kerkhof te Voorde.

Ook vertelde mijn grootvader me over Brieno, de leurder in stenen pijpen, die in de Statiestraat te Appelterre, een lemen

* vervolg van I. Portret van mijn grootvader. Oostvl. Zanten 38° jg (1963), blz. 195-203.

(1) « De Warmoespot » bestond reeds als herberg in 1779. Zeer oude herberg. Zie De Brouwer « Land van Aalst » n° 1, jaargang 1952.

(2) Zie De Brouwer « Land van Aalst » n° 1, jaargang 1952.

huisje met strooien dak bewoonde (ik heb dit huis weten afbreken rond 1950).

Op een avond in 1870, nadat Brieno zijn waar aan de man had trachten te brengen in de omstreken van Nederbrakel, kwam hij naar huis terug en ging om de weg te verkorten over het kerkhof te Voorde. Maar plots kwam er van achter een zerk een wild konijn te voorschijn dat in de richting van het beenderhuis liep; hij zette het dier achterna en kon het pakken.

Vol van vreugde bracht hij dat lekkere hapje mee naar huis.

Thuisgekomen sloot Brieno, gezien het late uur, het in de horlogekast om het dan 's anderendaags 's morgens te doden.

Maar toen hij 's anderendaags het konijn uit de horlogekast wou nemen, was het in een doodshoofd veranderd, daar hij niet wist wat aan te vangen, besloot hij het doodshoofd naar het beenderhuis op het kerkhof te Voorde te brengen. Maar zie, nauwelijks had hij er het doodshoofd neergelegd of het veranderde weer in een wild konijn en liep vlug tussen de zerken weg, tot grote verbazing van Brieno die met een spookkonijn te doen had.

Trapganzen vangen

Ook vertelde hij me over een eigenaardige grap, namelijk : trapganzen vangen, die aan den enen of andere lichtgelovige wordt gespeeld. Zo bij hondeweder en wanneer het 's avonds helle-donker is, begaven er zich 3 of 4 vrienden naar een afgelegen weide of kouter. De ene draagt een lantaarn, de andere enige bussels stro, een derde een mand zonder bodem om de trapganzen te vangen. Iedereen heeft ook een stok bij zich. Op de geschikte plaats aangekomen wordt « de tsul » aangewezen om bij het stovuur te waken, want het vuur zal de trapganzen lokken en hij moet met de mand zonder bodem de trapganzen vangen ! Zijn armen worden wijd open aan een stok gebonden, want daarop zullen de verjaagde vogels komen zitten. De rest van het gezelschap verwijdert zich en beweert dat het wild uit het struikgewas moet opgejaagd worden. Na weinigen tijd echter sterft het vuur uit, maar niemand komt terug. De « tsul » die nog immer naar de ganzen wacht, blijft alleen in het donker, de armen vastgebonden. De ongelukkige, die uiteindelijk zijn geduld verliest, kan met de grootste moeite zijn woning terug vinden. En of er gelachen wordt, zei mijn grootvader, dat kan men licht begrijpen.

Legende van Eichem (wijk van Appelterre)

Honderden jaren geleden waren Aaigem en Vlekkem veroordeeld door hun vijand om totaal verwoest te worden, maar bij vergissing van naam werd het bevel uitgevoerd te Eichem. Toen de vijand de vergissing inzag, zouden zij op de wijk, ten teken van schadeloosstelling, een nieuwe kapel hebben laten bouwen, de thans mooie parochiekerk.

Sint-Martinusbeeld wil Eichem niet verlaten

Rond 1880, vertelde mijn grootvader, zouden een viertal personen, nl. Karel Cosijns, Mienes Rampelberg, Jef Vander Maelen en koster De Ceuleneere, St.-Martensbeeld uit de kerk van Eichem naar deze van Appelterre overbrengen; toen ze nu met het beeld op de grensscheiding kwamen, werden ze plots zo moe en begonnen ze zo te zweten dat ze geen stap meer voorwaarts konden gaan. Hoe ze zich ook inspanden, het bracht niets bij. Weerkeren dat ging integendeel vanzelfs. Teneinde raad moesten ze met het beeld terugkeren naar zijn oude plaats in de kerk van Eichem. Van toen af is het er steeds gebleven.

Hoe twee heiligschenners gestraft werden

Na een braspartij in Zandbergen keerden twee drinkebroers naar Voorde terug, maar toen ze op het grondgebied van Appelterre aan het veldkapelleke kwamen, openden ze het traliewerk en mompelden: « Gij hier hebt al lang genoeg naar hier staan kijken, kijk nu eens achter u » en meteen draaiden ze het beeld van de heilige Familie om. Maar toen zij nu hun weg vervolgden begonnen ze eensklaps te zweten en te beven, hun benen wogen als lood. Geen voet konden ze meer verder zetten. Weerkeren dat ging, zij besloten weder te gaan, plaatsten er het beeld in zijn vroegere staat en zie, zij konden gewoon hun weg voortzetten.

De duivel en een weerwolf op het « Hof te Eichem »

In een kamer van het « Hof te Eichem », zo vertelde mijn grootvader me, is er op de muur een plek langswaar de duivel ongehinderd binnen en buiten kan. Ook vertelde hij me hoe **de inwoners van ons dorp van de weerwolf verlost werden.**

De pachter van 't hof van Angereel had reeds opgemerkt dat zijn knecht dikwijls zeer laat thuiskwam, hij vond dit verdacht en besloot hem te bespieden. Bij de thuiskomst van de knecht zag hij hoe deze het vel van de weerwolf verborg onder het stro. 's Anderendaags, was het bakdag, maar de pachter zond de knecht naar het veld met de paarden. Toen hij dacht dat de knecht reeds op het veld was, nam hij gauw het vel van onder 't stro en stak het in de gloeiende oven.

Maar zie, plots bevond de knecht, die normaal op het veld al moest zijn, zich in het bakhuis bij de oven, hij huilde, kronkelde en rolde zich over de grond van de hevige pijn die hij te verduren kreeg, bovendien was hij kletsnat van het zweet.

Dat duurde tot het vel gans verbrand was. Toen riep hij met vreugde uit: « *God zij geloofd; nu ben ik er van verlost!* » en zo wist de pachter dat hij werkelijk de weerwolf was. Hij vertelde hoe hij plotseling van op het veld verplaatst werd naar het bakhuis en welke gruwelijke pijnen hij doorstaan had, terwijl het vel opbrandde.

Hoe men de weerwolf zijn kracht ontnam

Hiervoor, vertelde mijn grootvader, moet men een gewijde kaars op een geweer steken en deze in de richting van de weerwolf afvuren; werd hij getroffen dan verloor hij al zijn krachten.

Wanneer men kludden niet langer wilde dragen

Als men langs een kapelleke, kruisbeeld of een Lieve-Vrouwbeeld passeert, daar kunnen kludden niet voorbij. Ook het bidden van een Sint-Jansevangelie is een krachtig middel.

Maar het beste middel was nog, vertelde mijn grootvader melancholisch, als men een mes bij zich heeft en men steekt de lemmer in de grond eens, dan moet men hem zeker niet dragen, want hij weet wat daaraan vast zit.

Van toverij verdacht

Een inwoner van Appelterre was getrouwd met een zigeunerin, in de volksmond « bohemer ». Haar familienaam was Badisco. Van geboorte uit was zij een echte zigeunerin en werd er van verdacht een toverheks te zijn. Zij bezat een toverboek en voor iemand die er zich niet van kon bedienen, zou het zeer gevaarlijk zijn.

Er werd verteld dat na haar dood haar oudste dochter in het bezit van dat boek zou gekomen zijn.

« De kwade hand »

Wanneer nu deze zigeunerin bij u in huis kwam gebeurde er altijd iets. Erger was het wanneer zij een wichtje aanraakte, want dan hing er een vloek boven. « De kwade hand » sloeg toen steeds toe. Alleen het Sint-Jansevangelie oprecht en godsvruchtig gebeden kon haar toverij vernietigen.

Waarzegster te Pollare

Ook vertelde mijn grootvader me over een waarzegster, die in een herberg kwam te Pollare. Toen zij binnen kwam sprak zij vreemde woorden, zij nam plaats aan een tafel en legde er de kaarten. Maar één der verbruikers die 't bemerkte bad in stilte het Sint-Jansevangelie en nauwelijks was het gebed beëindigd of de waarzegster nam de kaarten vlug op en vluchtte de herberg uit.

Hoe men spoken en andere boze geesten op afstand houdt

Wanneer ik 's avonds van bij mijn grootouders naar huis ging, zei mijn grootvader me dat het best zou zijn een liedje te zingen of te schuifelen, wanneer ik in de Hellestraat (een smalle donkere en onbewoonde straat) kwam, want dat houdt de spoken en boze geesten op afstand. Ook gedruis maken met de « kloefen » (klompen) was een goed middel.

Een benauwd gemaakte persoon werd razend

In een huis, gelegen aan de barreel te Outer, werd er op een avond « ontsteking » gehouden. Er werd gepraat over toveren, heksen, spoken, weerwolven en kludden. Toen het rond middernacht was, besloot een persoon uit Eiche, wijk van Appelsterre, naar huis terug te keren. Hiervoor moest hij de eenzame aardeweg nemen, dwars door de velden. Toen hij nu goed en wel op de aardeweg was, zag hij plots een witte gedaante, een spook, dat gillend achter hem aanliep. Onze vriend liep zo vlug hij kon naar huis, maar toen hij thuis aankwam was hij meer dood dan levend. Bovendien begon hij overvloedig te schuimen, kreeg een crisis van de schrik en werd razend.

Men moest de ongelukkige met 4 man naar zijn bed brengen, hij werd er op vastgebonden met koorden en daar hij niet verbeterde, moest men de ongelukkige versmachten met een hoofdkussen.

De personen die zich in een spook verkleed hadden, waren twee zijner beste vrienden die samen met de ongelukkige die avond « ontstoken » hadden (rond 1880).

De « barende vrouw »

Zo noemt men hier de wervelwind, of draaiwinden, die bij stil weder de afgevalen bladeren, het stof van de weg of stukken papier in de hoogte voeren. Ook van de wind die het water zachtjes doet rimpelen of over de graanvelden loopt en de halmen lichtjes doet buigen.

Naar de paters te Affelgem (Affligem)

Dorus uit Voorde, mijn grootvaders beste vriend, zijn boter werd steeds zuur in het vat. Daar hij dacht dat er boze geesten mee gemoeid waren, ging hij bij de paters van Affelgem. Deze zegden hem dat hij zijn vat goed moest reinigen met kokend water en dat hij een paternoster moest bidden.

« Ik heb mijn botervat goed gereinigd, maar mijn paternoster heb ik niet gebeden en mijn boter is ook weer goed! » zei hij.

Linkervoet brengt ongeluk

Sooi Coq, afkomstig van Voorde, was een veekoopman. Deze zou nooit met zijn linkervoet zich omdraaien, maar steeds met zijn rechter en wanneer hij naar de veemarkten ging, zou hij nooit zijn linkervoet eerst op de markt zetten, want dat zou ongeluk brengen bij het kopen of verkopen van vee.

« De draak of salamander »

De draak of de salamander was in de geest van mijn grootvader om me benauwd te maken en zekere plaatsen te doen vluchten, waar mijn grootouders niet gaarne hadden dat ik er kwam.

Zo bijvoorbeeld bij de stenen waterput, of de tabakvelden waar we schade zouden kunnen doen, evenals in de weiden bij de hooitijd, in de lochtingen voor de groenten en in 't wijmenierken.

En daarom moest mijn grootvader het een of 't andere uitvinden. Om dit te beletten zei hij mij dikwijls: « Pas op dat gij in de tabakvelden, of lochting niet gaat, want er zit een draak, soms ook een salamander van 2 meter onder de struiken en die zal je pakken en je opeten ».

De onrustige geesten ook verdoemde geesten genaamd

a) De boeren die hun paal verzetten om een deel van buurmans land in te palmen zijn verdoemd, wanneer zij komen te sterven, om alle nachten hun geest naar dat land te sturen.

b) De lichtjes die men 's avonds ziet boven moerassen en het kerkhof, zijn de zielen van ongedoopte kinderen of personen gestorven in staat van doodzonde. Deze geesten zijn op zoek naar rust maar vinden er nergens, daarom worden ze ook **dwaallichten** genoemd.

Van d'alf geleid zijn

Alfen of elven bezitten de macht om ons stervelingen op een dwaalspoor te brengen. Zo zegt men van de alf geleid zijn, wanneer men verdwaalt op een welbekende weg, wat dus aan een alf toegeschreven wordt.

Zo kwam mijn grootvader 's avonds op de sneeuw huiswaarts, de baan welke hij volgde had hij reeds duizenden malen gedaan. Maar nu was er toch iets anders, hij ging en bleef maar gaan en ging steeds voort, het zweet stond hem op het voorhoofd, hij werd moe en hongerig. Reeds lang had hij moeten thuis zijn en hij was er nog altijd niet, neen hij stond nog steeds op den kouter en kon zich niet meer oriënteren, alles was er zo wit. Hij nam plaats op een landpaal en toen hij er een tijdje neerzat vond hij plots zijn weg terug. « *Ja, ik was van de alf geleid* » vertelde hij.

Verzonken klooster en kasteel. Klokken luiden op Kerstnacht

Op de wijk « Nonnenborre » stond er vroeger een klooster en een kasteel. Doch de kloosterzusters en de bewoners van het kasteel zondigden zwaar. Toen dit nu al een heel tijdje duurde, kwam de wraak van God. Opeens scheurde de grond open en het klooster met het kasteel en al hun bewoners zonken er weg in de grond.

Sedertdien luiden er op kerstnacht de klokken van het verzonken klooster en hoort men er de geesten der zondaars jammeren om verlost te worden.

Is de grote klok begraven ?

Volgens de overlevering zou men tijdens de Franse Revolutie de grote klok uit den toren van Appelierre gehaald hebben, met het

doel deze te begraven, om aan de alles rovende Fransen te ontsnappen.

Op de plaats waar ze begraven werd zou een notelaar geplant zijn. Maar er waren hier nu drie dikke en zeer oude notelaars: zo was er één waar nu het klooster gebouwd is, één op den boomgaard van het Kosterhof en de laatste achter « Pietershof ». Deze drie notelaars werden in 1914-1918 tijdens de eerste wereldoorlog op bevel van de Duitsers omgehakt en naar Duitsland verzonden, om er kolven voor de geweren van te vervaardigen. Onder welke notelaar de klok nu begraven werd, wist men niet.

Maar rond 1948, kwam door toedoen van Eerwaarde Heer De Crick, toen pastoor van Appelterre, nu te Mater, een wichelaar de plaats aanwijzen waar de klok verborgen is. Een firma kwam op de aangewezen plaats boringen doen, maar alles was tevergeefs, er werd niets gevonden. En zo blijft de legende van de begraven klok steeds voortbestaan.

Kwakzalverremedies

- Voor niezers* : Wanneer er iemand niest moet men zeggen : « God zegene en bewaar U ! » om de niezer tegen toverij te vrijwaren.
- Tegen flezijn* : Een goede remedie tegen de reumatiek is : steeds een kastanje in de broekzak steken, want daar trekt het flerecijn in.
Een ander goed middel tegen reumatiek is : een trekijzer in de broekzak steken ofwel u laten overwrijven met een trekijzer door een bevoegd persoon op de plaats waar men de hevigste pijn voelt.
- Tegen de kramp* : Een goed middel tegen de kramp was 2 gewassen aardappelen in het bed leggen. Wie het probeert zal u wel zeggen dat het van de eerste maal reeds veel beter is.
- Tegen keelpijn* : Een middel tegen de keelpijn was de voet van één der kousen welke men over dag gedragen had, rond de hals draaien, hoe meer de kous naar het zweet riekt hoe beter, want daar trekt « de brand » in.

Spotnamen of spotgezegden op de omliggende gemeenten

- Op Appelterre* : de inwoners worden « de tabakplanters » genoemd.
Als spotgezegde : « Appelteiren »
« strond vergeiren ».
- Op Eichem* (wijk van Appelterre).
« Eichem is geboren
in een kapelleken zonder toren
in een kapelleken zonder slot
Eichem is geheel zot ».

Op de wijk Nonnenborre :

« De zokkenhoek ».

Op de wijk Neerstraat :

« De Jodenhoek ».

Op de gemeente Pollare :

De inwoners worden als « de trotmannen » bestempeld. Trot = appelmoes. Ook zegt men om hen te tergen :

« trot op een keulblad (koolblad).
voor mijn moeier » (moeder).

Op de stad Ninove :

De ingezetenen van Ninove zijn « de wortelkrabbers ». Om hen te tergen zegt men :

« Ninovieter
koffiegieter
Pispotsch...
mastellenbijter. »

Op lust (wijk van Zandbergen)

« Lust is in een
panneken
geklutst »

Op de gemeente Voorde :

« Het jeneverkot ».

Al deze feiten over spoken, heksen, weerwolven, kludden, enz. heeft mijn grootvader mij verteld.

In 1950, op 75-jarige leeftijd, beëindigde mijn grootvader zijn taak als schapenherder, hij verkocht zijn schapen en wilde een rustig leventje leiden.

Doch, twee jaar later, op 14 maart 1952, na een kortstondige ziekte, ging Viktor van Dokus, alias de scheper, ook bijgenaamd « de geitendoktor » tevens de laatste ganzen- en schaapherder van de Denderstreek, voor altijd heen. Met hem verdween een waarachtig en merkwaardig volkskundig type, een uitmuntend verteller, een verwoed vogel- en dierenkenner.

Hij was een type, zoals Alfons De Cock er zocht.

Appelterre — Willy Vander Poorten.

De oude Kerstkribbe in het Oberinntal (Oostenrijk)

Reeds op kerstdag 1948 verscheen een studie over « Die Nasereither Krippe » van Dr. NORBERT MANTL, die zeer uiteenlopend werd onthaald van enthousiaste bezieling tot open of stilzwijgende afwijzing. Thans ligt voor ons een tweede druk, eigenlijk de uitgewerkte versie van de eerste, die in 1952 verscheen bij het Universitätsverlag Wagner te Innsbruck, onder de titel **Die alte Oberinntaler Weihnachtskrippe. Geist und Schicksal einer untergegangenen Volkskultur** en als nr. 221 van de « Schlern-Schriften, herausgegeben von R. Klebelsberg » (132 blz., brosch. ö.S. 120,—; geb. ö.S. 135,—). Het verscheen op een belangrijk tijdstip. In 1960 was het 100 jaar geleden dat in het Oberinntal (het dal van de Boven-Inn) de oudste Duitse kribbenvereniging, de oudste ook in de wereld, werd gesticht. In 1961 had het vierde internationaal congres voor kribbenonderzoek plaats. Beide gebeurtenissen zijn getuigenissen van de universaliteit van de kribbe en de kribbenbeweging.

Dr. Mantl heeft zijn boek geschreven om uit de verstarring van het kribbenonderzoek te geraken, inzonderheid van de kribbengeschiedenis die blijkbaar was blijven steken in de studie van de laatste eeuwen. In tegenstelling met Dr. Rud. BERLINER die uitdrukkelijk naar voren brengt dat er geen geschreven bewijzen uit oorkonden bestaan, waaruit blijkt dat de kribbe uit het volk is ontstaan, is de grondthesis van Dr. Mantl dat de kribbe wel uit het volk stamt, dat zij met het volk valt of staat. Het volk heeft zijn eigen « kribbenzorg » en kribbentraditie ontwikkeld, waarover het nooit heeft geschreven, maar zijn overlevering was steeds getrouwer en vollediger dan alle geschreven berichten en oorkonden.

In de achtereenvolgende hoofdstukken bespreekt de auteur « Land und Leute », de streek en de mensen van het Oberinntal, de oude kribbenkunst in het Oberland en in Nassereith, het kernpunt van deze kunst. Voorts handelt hij over de kribbe als **landschap**, dus niet zoals onze gewone voorstelling, de stal alleen, neen die staat ergens heel klein in het geheel, en over het bouwplan van de kribbe uit Nassereith, nl. een parabolisch holgebogen oppervlak, wat een effect geeft dat ook in de natuur van het berglandschap voorkomt. De volgende hoofdstukken bespreken de centrale idee van de Kerstkribbe, de « Leum-Mannle-Industrie » (leemfiguren) van Nassereith, de herkomst en de ouderdom van de Kerstkribbe uit het Oberinntal, de kribbencultuur van het Oberland, de kribbenvereniging van Wenn en tenslotte de ondergang. Twaalf bladzijden met foto's illustreren het boek, eigenlijk te weinig zoals ook de auteur in zijn inleiding zegt.

Thans hoort men steeds de bewering dat het wezen van de kribbe in de uitbeelding van de gebeurtenis van Bethlehem ligt en daaruit haalt men steeds verkeerde besluiten. De idee van het wonder van Bethlehem is de **Verlossing**, bevrijding op aarde van

de oeroude paradijsvloek. De uiteindelijke verzoening van al het bestaande, van de mens met de aarde en met God is de Verlossing. Dat is het motief van de kerstkribbe met het oneindige landschap naar zijn diepste betekenis en daaraan zijn alle andere motieven ondergeschikt. Het is duidelijk dat de kribbe de verlossing als voltooid wil voorstellen, dat zij met Bethlehem ook Golgotha, de Verrijzenis en de Hemelvaart wil anticiperen. Om dat te bereiken beeldt men op vele kribben de verschillende gebeurtenissen naast elkaar uit. In waarheid is de idee van de verlossing tijdloos en de geboorte van de Heiland en de Wereldverlosser is reeds zoveel als de gebeurde verlossing. De kunst kan dit werkelijk aantonen.

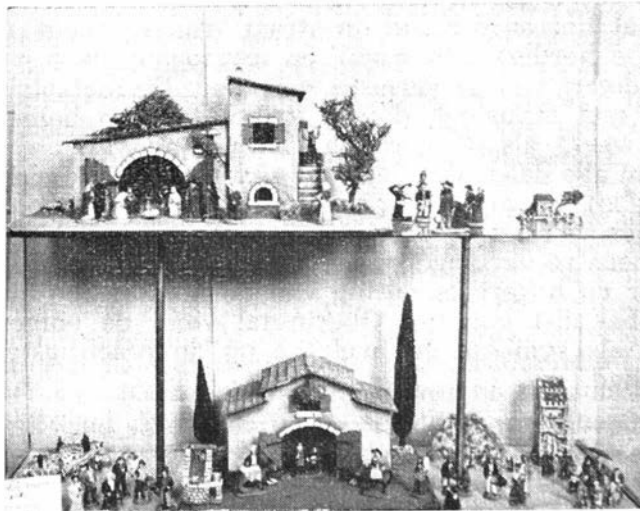
De kribbe uit het Oberinntal, die haar volmaakte vorm in Nasereth heeft gevonden, kiest voor haar uitbeelding een tijdstip na de boodschap aan de herders. Zij heiligt het profane, het alledaagse en brengt het in nauwe betrekking met het heilige zonder ze met elkaar te vermengen. Daarvoor heeft zij het prachtige middel van de uitbeelding van de « straat » gevonden, een groenkleurige straat die aan een herdersweide herinnert. Zij is een symbool voor wat buiten de wereld ligt. Oneindigheid is vrijheid van alle vormen en grenzen en dat wil de straat uitdrukken. Aldus wordt duidelijk waarom de eigenlijke berg met een vrij sterk beklemtoonde scherpe trap tegen de straat afsluit en waarom alle wegen en dalen ten einde lopen als zij de straat bereiken. De geboorteplaats van de wereldverlosser behoort als enig duidelijk bouwsel tot de straat en is alleen naar de straat toe open. De herders treden elk alleen naar de kribbe, de oude menselijke binding is opgeheven. Daarom ook ontbreken de vrouwen en kinderen. In het hiernamaals heeft het geslacht geen betekenis meer en in onze patriarchale tijd zijn het de mannen die als vertegenwoordigers van het mensengeslacht naar de kribbe trekken. Zelfs de dieren nemen deel aan de bevrijding van al het aardse; op de straat zijn er alleen maar witte schapen. De herders zijn rustig en ingetogen; zij zijn reeds vertegenwoordigers van de verlore mensheid. De metaalglans van de omraming met taxusloof, die de kribbe als een hemel op aarde overdekt, werkt als de oeroude voorstelling van de vuurhemel. Aldus staan alle delen van deze oude kribbe in volkomen harmonie tot elkaar; zij vormen een geheel zowel als kunstcompositie als als weergave van het hoogste idee van alle tijden, nl. de verlossing zoals de mens ze verlangde, sedert hij op aarde kwam. Er is geen volmaakter en hogere opvatting van de kerstkribbe mogelijk. De oude kribbekunst van het Oberinntal vond de enige weg naar de kribbe als symbool en heeft ze op de prachtigste wijze gerechtvaardigd.

Uit het bovenstaande blijkt stellig met welke bezieling en gloed, met welke overtuiging en vaak met welke voortvarendheid de schrijver zijn boek heeft geschreven. Men is vaak onthutst bij de verbindingen die de auteur maakt met gegevens uit de ethnologie, de kunstgeschiedenis tot in de IJstijd, de nieuwste theologie. In zijn inleiding (p. 8) wijst de auteur er echter op dat achter zijn vaak apodictische uitspraken nog steeds theorie en hypothese steekt. Even gloedvol is de auteur in zijn slothoofdstuk, dat handelt

over de ondergang van de oude kribbekunst en -cultuur van het Oberinntal. Hier trekt hij van leer tegen de kerstboom, die met de kribbe geen uitstaans heeft, ja er regelrecht in tegenstelling mee staat. De enkele kerstbomen, zo betoogt hij die men vroeger kon zien, kwamen alleen voor bij andersdenkenden, liberalen, « Deutschnationalen » of « Alaldeutschen ». Bij de kerstboomfeesten in de cafés, die overal welig opschoten, kon men heftige redevoeringen horen tegen de « papen » en de « domme boeren » en dan werd de « Duitse joelboom » toegedronken in stromen wijn en bier. Dat kribbe en kerstboom steeds meer samen worden opgesteld is slechts een teken van het onrustbarend voortschrijdend geestelijk verval van onze tijd, aldus de auteur. Wij begrijpen volkomen de diepe droefheid van de auteur om de teloorgang van zijn geliefde kribbe, maar mogen wij echter geen beroep doen op het principe dat de schrijver zelf huldigt bij het tasten naar de oorsprong van de kribbecultuur, nl. dat niet-christelijke en onheilige elementen kunnen worden gechristianiseerd of geheiligd, zoals ook thans de missionarissen nog vaak doen. De kerstboom komt ook reeds voor in onze kerken en in de daar opgestelde kerststallen. Is er nog wel tegen de stroom op te roeien ?

Wij zijn de auteur zeer dankbaar voor zijn boek dat uit de volheid van zijn gemoed is ontstaan en dat ons in deze kersttijd opnieuw zal doen nadenken over de diepe zin van een volkse traditie, die misschien nieuwe vormen vindt.

R. HAESERYN

Kerstkribbe en hoeve gemaakt met Santonsbeeldjes uit Zuid Frankrijk.

Gift van stad St.-Raphaël aan het Museum voor Volkskunde.

Uit de geschiedenis van het bijgeloof

De redactie van ons tijdschrift ontving ter bespreking het boek « **Aus der Geschichte der Menschenverdummung** » geschreven door de Hongaar *István Ráth-Végh*⁽¹⁾. De titel liet ons niet vermoeden dat de inhoud van dit boek verschillende onderwerpen behandelt die kunnen ondergebracht worden in de studie van de volkskunde. De auteur beoogde geenszins het terrein van de volkskunde te betreden. Hij citeert slechts feiten en gebeurtenissen en laat de lezer de conclusies trekken, passend bij de studie van de geschiedenis, de sociologie en de psychologie.

De titel van het werk verraadt gedeeltelijk de bedoeling van de auteur, nl. de dwaasheid van de mens aan de kaak te stellen. De pseudo-wetenschap der middeleeuwen en het conventionele hofleven worden over een en dezelfde kam geschoren. Gezien van het standpunt uit van ons atoomtijdperk verdienen enkele van de toenmalige wetenschappen en levensregels betiteld te worden als menselijke dwaasheid, ondenkbaar in onze huidige maatschappij. Toen geldende axioma's, vooroordelen en onbegrippen waren gesteund op overleveringen of waren ontsproten uit het brein van pseudo-geleerden. Hun gezaghebbend woord vond gehoor in universiteiten en in rechtsmilieus waar de occulte wetenschappen werden beoefend en als onaanvechtbaar werden beschouwd.

De vlag der waarheid moest de lading dekken die we te huidige tijd als de puurste onzin bestempelen.

Voor de studie van de volkskunde vinden we het passend in onze bespreking te onderstrepen hoe de occulte wetenschap haar geheimen prijs gaf via het handschrift, en later via de boekdrukkunst. Bijgevolg bleef de magie geen geheime wetenschap meer in de echte zin van het woord. Door het geschrevene en gedrukte woord had iedereen — die geletterd was — toegang tot het geheim van de zwarte kunst. Een boek over de inwijding in de magie overleefde met vele jaren, zelfs eeuwen, de auteur van het boek. Op 't ogenblik dat de pseudo-wetenschap voorbijgestreefd werd door de experimentele wetenschap bleven de vroegere ideeën nog voortleven onder het volk. Wat vroeger als een wetenschappelijke waarheid geschreven en verkondigd werd in hogere milieus verhuisde naar het milieu van het gewone volk. Sporen van het antieke en middeleeuwse cultuurgoed worden eeuwen later nog teruggevonden bij het volk, zowel in de vorm van volksgeloof als in de vorm van volkspraktijken.

Een nadere kennismaking met **Aus der Geschichte der Menschenverdummung** stelt ons in de gelegenheid een kijkje te nemen in de wereld der geheime wetenschappen. De auteur, *István Ráth-Végh*, neemt telkens als vertrekpunt een authentiek handschrift of boek.

(1) *István Ráth-Végh*. *Aus der Geschichte der Menschenverdummung*, vertaald uit het Hongaars door Ferenc Gottschlig, Corvina Verlag (Budapest Kultura 1961), 360 blz. Prijs: 2,40 dollar.

Het boek behandelt vier hoofdstukken onder het gemeenzame leitmotiv « der mensen domheid ». Zo wordt achtereenvolgens een hoofdstuk gewijd aan: I. Geleerdheid uit de pruikentijd, II. Heksenvervolging, III. Het hofleven, IV. Oud en nieuw bijgeloof.

De eerste twee hoofdstukken kunnen in verband gebracht worden met de volkskunde; over 't algemeen met het begrip: volksgeloof, en inzonderheid met de zwarte kunst of magie in haar diverse aspecten.

De titel van onze bijdrage « Uit de geschiedenis van het bijgeloof » menen we dan ook te kunnen verantwoorden door het citeren van enkele gegevens uit het boek van *Istvân Ráth-Végh*.

Hoofdstuk I. Wetenschap uit de pruikentijd (blz. 7-111). De auteur leidt zijn werk in met een studie over de geheime wetenschappen. De middeleeuwse kennis van de geheimen en wonderen der natuur en van een onzichtbare wereld was gesteund op empirisme. Geleerden als Galilei, Roger Bacon en Columbus hadden te kampen met onbegrip; hun beweringen en besluiten werden geloofend of in twijfel getrokken omdat ze indruisten tegen de bestaande kennis. Het verkondigen van nieuwe theorieën was levensgevaarlijk; volharden betekende zoveel als zelfmoord plegen. In de ontdekkingstocht naar waarheid en naar kennis waren er ook geleerden die een zijpad van de wetenschap bewandelden. In de vorm van geheime wetenschappen leverden zij zich over aan magie, toverij, duivels- en dodenbezwering, astrologie en allerhande spitsvondige waarzeggerijen. Geheime laboratoria werden opgericht en uitgerust met het doel goud te maken en de steen der wijsheid te ontdekken.

Deze pseudo-wetenschappelijke verhandelingen verschenen meestal in de vorm van manuscripten, aldus bleef het geheimnisvolle beter tot een beperkt publiek bewaard en betaalde men hiervoor hogere prijzen dan voor het vulgariserende gedrukte boek. De zeer bekende dodenbezweerder uit de 18de eeuw, von Scherper, betaalde 8000 dukaten voor een handschrift toegeschreven aan Dr. Faustus; met dit boek kon hij de macht over de hel overwinnen. De titel van dit manuscript is welsprekend genoeg om geen verdere commentaar te moeten verstrekken. Hij luidt als volgt: « Dr. Johann Faustens Miracul-, Kunst- und Wunderbuch oder der schwarze Rabe, auch der Dreifache Höllenzwang genannt. Womit ich die Geister gezwungen, dass sie mir haben bringen müssen, was ich begehret habe. Es sey Gold oder Silber, Schätze gross oder klein, auch die Spring-Wurzel, und was sonst mehr dergleichen auf Erden ist, das habe ich alles mit diesem Buche zu Wege gebracht, auch die Geister wieder lossprechen können. » Op het boek van Dr. Faustus volgde een ganse reeks van dergelijke werken, waaronder « Clavicula Salomonis » opgesteld in vijf talen. Het boek bevatte de formule van Koning Salomon om de geesten te bezweren. Wanneer het handschrift in druk verscheen — ten jare 1686 — verminderde de waarde van het boek van 1 000 tot 100 daalders.

Een volgend onderwerp behandelt de onkwetsbaarheid. Het wondermiddel van de onkwetsbaarheid werd onder het publiek

kenbaar gemaakt door **Geheimnisvoller Heldenschatz**, geschreven in 1615 en voorzien van het pseudoniem *Johannes Staricius*. Vergeten we niet, dat dit bijgeloof verspreid werd onder de dekmantel van de wetenschap, om niet in het gedrang te worden gebracht, verdacht of beschuldigd te worden van toverij en hekselij. Het boek kende talrijke uitgaven. Zo citeert de schrijver uit **Geheimnisvoller Heldenschatz** — uitgave verschenen te Keulen in 1670 — een recept om onkwetsbaar te zijn. Hierbij komen met mos bedekte schedels van gehangenen of geradbraakten bij te pas. Meteen rijst de vraag op: waarom dié schedels?

Volgens de artsenijsleer waren schedels van andere personen hiervoor ongeschikt. Bij een normaal overlijden was een ziekte de oorzaak van de dood en kon bijgevolg de schedel van de afgestorvene ook niet gezond zijn. Daarom waren de schedels van veroordeelden en gesneuvelde soldaten het best geschikte middel voor het beoogde doel. Een voorbeeld van schedelhandel werd geciteerd in het weekblad « **Ordentliche Wöchentliche Postzeitung** » (jg. 1684, nr. 7) verschenen te München. Toen men in militaire milieus kennis kreeg van het aanbod, steeg de vraag naar menschedels zo geweldig, dat de prijs per stuk opgedreven werd van één naar acht daalders.

Ook in de dierenwereld trof men een doeltreffend wondermiddel aan tegen de kwetsbaarheid. Bovenvermeld geleerde, *Joh. Staricius*, schreef in 1615, dat gemzen zeer gezocht werden door jagers, omdat ze wisten dat gemzen onkwetsbaar waren in bepaalde jaargetijden. Hoe was dit te verklaren?

De gems (in Oost-Vlaanderen spreekt men van het hert) kent namelijk het wonderkruid der onkwetsbaarheid. Geen mens ter wereld heeft het ooit kunnen ontdekken. Maar de natuur heeft ervoor gezorgd dat het wonderkruid in het bereik van de mensen kon komen. Maar hoe? In de maag van de gems ballen de onverteerbare kruiden zich samen na zich vermengd te hebben met haren van het dier die in de maag komen door het likken van de pels. Deze ballen « gemzesteen » genoemd, hadden een geneeskraft omdat de kracht van het wonderkruid zich ook in de keivormige steen bevond. De gebruikswijze voor de gems, beschreven door Staricius, is onfeilbaar in zijn uitwerking: het lichaam is onkwetsbaar.

In aansluiting met de onkwetsbaarheid door gemalen gemzesteen te mengen in spijs of drank, willen we even aanstippen dat in Oost-Vlaanderen « hertshoorn » als geneesmiddel in de apotheken werd gebruikt. Vele herinneren zich nog hoe het beeld van het hert of van een hertekop als uithangbord prijkte boven de ingang deur van de apotheek.

Andere middelen om onkwetsbaar te blijven — beschreven in het boek van *István Ráth-Végh* — waren bedrukte briefjes met magische tekens en woorden. Ze werden rond de hals gedragen als amulet, zoniet eenvoudigweg ingeslikt. De briefjes verschenen het eerst te Passau in 1611. Een gelijkaardig gebruik is in Oost-Vlaanderen bekend in de vorm van « slokbriefjes ».

Een ander thema uit de middeleeuwse geheime wetenschappen behandelt het kogelvrije pantser. Het werd gesmeed uit een legering van metalen, « lectrum magicum », waarvan de samenstelling en juiste verhouding bestudeerd werd door Paracelsus. De bewerking van zeven verschillende metalen moest gebeuren onder zeven verschillende sterrebeelden. Ook de pantsersmid moest bij het smeden doordrongen zijn van een krijgshaftig gevoel en met luider stemme heroïsche gedichten declameren. De gloeiende bezieling van zijn arbeid zou het metaal witgloeiend maken. De pantserriemen werden uit wolfshuiden gesneden. Deze gordels haalden hun tovermacht uit een geloof dat reeds door Plinius was beschreven, nl. de blik van de wolf slaat de mens met verstomming en ontnemt de mens zijn weerbaarheid.

Andere onderwerpen « **Aus der Geschichte der Menschenverdummung** » met betrekking tot het bijgeloof zijn getiteld: het zwaard met toverkracht, hartversterkende drank en het strijddros, hulpmiddelen tegen koude, honger en dorst (het toesnoeren van een riem rond de buik, in de eigenlijke betekenis van het woord), wondenbehandeling en zalven voor wapens.

Komen verder nog in het boek aan de beurt: de ondergang van de wereld, middeleeuwse dierenprocessen, artsen en patiënten in vroegere tijden, het onderwijs van de geneeskunde en dokterspraktijken.

De middeleeuwse alchimisten bekommerden zich niet alleen over de middelen om de mensen te vrijwaren tegen dood en ziekte maar tevens ging hun aandacht naar de mens om hem een eeuwige jeugd te schenken. De droom van een eeuwige jeugd door verjongingsbronnen, levenselexir, verjongingskuur en levensbalsem waren het voorwerp van geleerde dissertaties van alchimisten. Hun thesissen werden als waarheden verkondigd en aanvaard tot in de 18de eeuw. Nadien werd die pseudo-wetenschap overgeheveld naar het volkse charlatanisme.

Bij dit algemeen overzicht hoort nog: de kunstmatige mens. Beweerd werd, door middel van scheikundige formules het embryonale leven tot stand te doen komen en hierdoor een aantal mensen het levenslicht te laten zien. Uiteindelijk kwam men later tot de ontdekking dat dit alles op bedrog berustte.

In het tweede hoofdstuk van het boek wordt in grote mate uitgewijd over heksenvervolging (blz. 115-230), met als onder-titels: het duivelsspook, de heksenvervolging, het zondenregister, de betoverde liefde, de koordknoop of ligatur, de heksensabbat, het stigma (duivelsteken op het lichaam van de bezetene), de water- en weegproef, de folterkamer, de heksenprocessen.

Het duivels- en heksengeloof aangehaald in het boek is in onze gewesten al veelzijdig belicht geworden. We kunnen ons onthouden om uit het boek citaten te ontleen. We stellen vast dat de angstpsychose voor heksen een algemeen verschijnsel is geweest in de 16de en 17de eeuw. De bestrijding en vervolging van heksen gebeurde systematisch onder de schrikwekkende inquisitie door gebreveteerde heksenmeesters. Hun optreden is een roemloze

bladzijde uit de geschiedenis der mensheid. Terloops willen we opmerken dat op onze dagen het heksengeloof nog niet volledig tot het verleden behoort. Zulks blijkt uit talrijke Vlaamse sagen die in onze moderne tijd nog gezant worden.

Het derde hoofdstuk van **Aus der Geschichte der Menschenver-dummung** (blz. 237-273) is voorbehouden aan het hofleven: de theatrale ceremonieën, de etiquette in Spanje en aan het hof van de zonnekoning Lodewijk XIV, de dienstbaarheid en de genealogie. Dit laatste onderwerp is zeer kenschetsend voor de geestesgesteldheid van de adel in de 16de en 17de eeuw. Het stemt oprecht tot nadenken te lezen, dat er vorsers geweest zijn die de studie van de genealogie tot op de spits hebben gedreven; sommigen belandden tot aan de stam van Jacob en Abraham; slechts de zondvloed hield ze tegen nog verdere voorzaten op te sporen.

Het laatste hoofdstuk (blz. 277-356) over het oud en nieuw bijgeloof brengt ons terug op het terrein van de volkskunde.

De oeroude wetenschap van de astrologie behoort nog tot moderne praktijken die uitgegroeid zijn tot grandioze handelsondernemingen in de U.S.A. Volgende titel komt nog voor in de catalogen van de boekhandel: « Astrologie en ongevallenstatistiek. De sterren en uw toekomst. Astrologie en huwelijk. De dierenriem en de ziel van de mens. Boek voor studenten over de betekenis der sterren. Familie-astrologie. De invloed van de sterren op de beursquoteringen. Wanneer en hoe zal men bridge spelen onder het sterrengestalte. » Onder het cachet van wetenschap viert de astrologie nog hoogtij in Frankrijk en in alle grootsteden.

Tot het nieuwe bijgeloof behoort ook « de vloek der farao's », inzonderheid de wraak van Toet-anch-Amon. Een nauwkeurig onderzoek liet voldoende uitschijnen dat er nog een groot onderscheid bestaat tussen waarheid en verzinsels. Hetzelfde mag geschreven worden over de wonderdaden van fakirs. Een nauwkeurige analyse wijst op massahypnose en op overleveringen die niet stroken met de volledige waarheid.

Voor onze moderne tijden werpt het boek van *István Ráth-Végh* een schrill licht op oud en nieuw bijgeloof. Een aandachtig lezer vindt in het boek een ideologie terug die geconfronteerd wordt met gebeurtenissen en feiten uit de geschiedenis. In onze waardering voor deze Hongaarse cultuurhistoricus kunnen we de voortvarendheid in zijn beoordelingen niet volledig bijtreden, omdat sommige uitlatingen inbreuk plegen op de objectiviteit van de cultuurgeschiedenis. We citeren een paar voorbeelden om onze mening te verduidelijken. De schrijver vergelijkt sommige geloofspunten uit de christelijke leer met schrik-aanjagende sprookjes (blz. 36). Een tweede voorbeeld: hij veralgemeent oneerlijke praktijken uit de vroegere geneeskunde, de indruk wekkend dat er slechts misbruiken bestonden (blz. 70-77). Voor de Nederlanden volstaat het de namen Vesalius, Boerhave en Palfijn hierbij te betrekken om er een meer gematigd oordeel op na te houden. In het « *Theatrum ceremoniale* » (blz. 238) wordt de personen-cultus van keizers, koningen en heersers op gelijke voet gesteld

met een goddelijke eredienst; dit is een vergelijking die tot onjuiste conclusies leidt als men al deze begrippen associeert.

We besluiten onze bijdrage met hulde te brengen aan de Hongaarse cultuurhistoricus *István Ráth-Végh* voor zijn betoog « **Aus der Geschichte der Menschenverdummung** ». Naar ons oordeel is het een verdienstelijk werk omdat het een horizont helpt verruimen tot grondiger kennis van het menselijk denken en handelen. Doorheen de geschiedenis belicht hij het bijgeloof als een constante die zich wijzigt van vorm, maar niet van inhoud.

Voor de gewone lezer is het een ontspannend boek; voor de ingewijden in de volkskunde is het een spannend boek en mogen we het werk aanbevelen.

M. DAEM

Zoeken en Zanten in vele boeken, langs alle kanten

LEDEBERG. — Ajuintjesmarkt

De ajuinmarktkermis in augustus 1963 bezorgde ons een nieuwe aantrekkelijkheid, in dienst van de volkskunde, ten bate van handel en nering.

Na de openingsplechtigheid van de ajuinmarktkermis, op zaterdag 24 augustus, ging een prachtige lichtstoet uit. De stoet stond in het teken van onze noorderburen, de Nederlanders, en telde een dertiental versierde wagens opgebouwd door de buurtebonden en door de bijzonderste kulturele verenigingen.

Dergelijke manifestaties verdienen een plaatsje in onze levende zanten. Ze wijzen op het feit dat de buurtebonden hun traditionele taak en zending in ere weten te houden en met een warm hart voor de volkstradities zich weten aan te passen aan de huidige economische evoluties.

M. D.

LEUVEN. — Internationaal poppenfestival

Vanaf 20 september tot 16 november grijpt te Leuven het Internationaal Poppenfestival plaats. Het initiatief werd genomen door de Koninklijke toneelmaatschappij « De Margriet » of de hoofdredrijerskamer « Het Kersouwke », in samenwerking met UNIMA, de wereldvereniging voor het poppenspel.

De feestelijkheden gaan gepaard met een academische zitting, een tentoonstelling en een reeks vertoningen van poppenspelen.

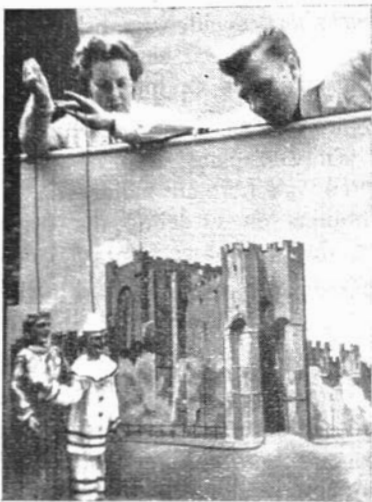
Het Museum voor Volkskunde te Gent zond enkele exemplaren uit zijn poppenverzameling naar de tentoonstelling.

Als apotheose — op 16 november — is een proklamatie voorzien van de uitslagen van dit internationaal poppentheaterfestival.

M. D.

GENT. — Poppentheater « Magie »

Sinds een tiental jaren zijn de heer en mevrouw Henri Maeren dé bezielers van het poppenspel « Magie » in de gemeente van Sint-Jan-Baptist. Van de 1500ste voorstelling — op zaterdag 8 oktober — werd de gelegenheid te baat genomen door « De Vrienden van Pierke » om aan Mr. en Mevr. Maeren een welgemeende hulde te brengen.

Mr. en Mevr. Maeren achter de schermen van hun poppentheater Magie.

De waardering voor het poppenspel Magie mogen we onderlijnen door de aanwezigheid op deze plechtigheid van dé heer senator E. Claeys, burgemeester van de stad Gent, de heren Vankenhove en Hebbelynck als afgevaardigden van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, de Z.E.H. J. Vandenbroucke die de promotor is geweest van de gevierde; alsook talrijke vrienden en kennissen behorend tot « De Vrienden van Pierke ».

Magie nog vele jaren zijn opvoedende en ontspannende taak zou mogen vervullen.

We feliciteren de heer en mevrouw H. Maeren voor hun geleverde prestaties. We drukken de hoop uit dat het poppentheater

M. D.

WAARBEKE, nabij Geraardsbergen. — Zegening van dieren en voertuigen

Ter gelegenheid van de Bruegelfeesten werd op zondag 18 augustus 1963 de St.-Rochusdag gevierd op een zeer bijzondere wijze, nl. door de zegening van dieren : paarden, duiven, honden en voertuigen.

Dit gebruik vertoont veel gelijkenis met de dierenzegening op St.-Franciskusdag te Brussel (4 okt. 1963). Na de mis zegent een pater kapucijn op het Vosseplein allerlei huisdieren : honden, katten, vogels, schildpaden, enz.

M. D.

ST.-AMANDSBERG. — Ajuinfestival

De jaarlijkse septemberkermis ging in 1963 terug gepaard met het ajuinfestival, dat voor de zevende maal gevierd werd.

Voor oningewijden rijst de vraag op : « Wat is het ajuinfestival ? » Deze vraag beantwoorden we graag omdat het festival kan hogen op een traditie en bijgevolg de kans heeft ingeburgerd te worden als een feestviering waarbij het volk betrokken wordt.

Het Feestkomitee Antwerpsesteenweg (F.A.S.) is de organisator van het festival. De folklore staat in dienst van de god Mercurius. De neringdoeners geven loten aan hun klanten bij elke aankoop. Gratis-loten worden bovendien kwistig rondgestrooid tijdens een ritje op de Antwerpse steenweg. Voorgaande jaren werd een grote ajuin op een wagen geplaatst en de begeleiders deelden gratisloten uit langs de straat. Dit jaar, vanaf de zaterdag tot de dinsdag, reed een « charaban » op de steenweg, meisjes in ouderwetse klederdracht strooiden de loten uit.

De torenworp op zondagavond is het hoogtepunt van het ajuinfestival. Van uit de toren van het gemeentehuis werden dit jaar 200 parachuten neergelaten en 10 000 loten uitgeworpen. Aan kleine papieren valschermen hangt een bon voor een winnende prijs. De uitloting der nummers en uitdeling der prijzen geschiedt de dinsdagavond. De apotheose van het ajuinfestival geniet veel belangstelling onder de bezielende leiding van een T.V.-vedette. M. D.

WETTEREN. — Gebuurtefeest. Kiezing van burgemeester en schepenen

Onder de veelvuldige activiteiten van onze gebuurtedekenijen in het algemeen willen we even de aandacht vestigen op een gebeurtenis in de gebuurtedekenij Collegebaan, nl. de kiezing en inhuldiging van burgemeester en schepenen.

Tijdens de wijkkermis — in juli jl. — trokken de geburen ter stembus. De uitslag bepaalde de samenstelling van het gebuurtecollege.

Dit folkloristisch feest ging gepaard met de gebruikelijke fanfaremuziek en het in de bloemen zetten van de nieuw gekozenen. M. D.

WETTEREN. — Heem- en Geschiedkundige Kring « Jan Broeckaert »

Op zondag 15 september 1963 vierde de kring haar 25-jarig bestaan en de 10de jaargang van zijn tijdschrift.

De Bond van Oostvlaamse Volkskundigen en de redactieleden van Oostvlaamse Zanten sluiten zich aan bij de hulde die gebracht werd aan de Kring en aan het tijdschrift. We waarden ten zeerste het werk dat door onze zustervereniging gepresteerd werd en zeer in het bijzonder de groei en bloei van haar museum. Red.

LOKEREN. — Volksgeneeskunde. Langwortels van Kopkapel

Langwortels groeien achter de Kopkapel te Lokeren.

Ze zijn een uitstekend middel tegen maagziekte. Men moet ze op genever zetten.

Miel van Bokslaar was destijds de man die u aan dit drankje kon helpen. De Miel heeft menige zieke geholpen ! Ferdi van de Vijver.

Kroniek van de Bond

In Memoriam Dr. Jan Lindemans

Op 14 september jl. overleed te Brussel de gekende volkskundige Dr. Jan Lindemans (Dr. wijsbegeerte en letteren, Germ. filologie, Kath. Univ. Leuven, 1911). Hij begon zijn loopbaan als leraar te Opwijk (1907-1919). Later werd hij directeur van het Normaal Instituut voor landbouwhuishoudkunde te Laken (1919-1921), en docent aan de Rijkslandbouwhogeschool te Gent.

De naam Dr. Jan Lindemans zal innig verbonden blijven met de studie van taalkunde, geschiedenis, oudheidkunde en volkskunde. Als wetenschappelijk vorser was hij een gezagvol figuur. Zijn studies over plaatsnaamkunde en familienaamkunde schonken hem gekendheid in binnen- en buitenland.

Hij is de stichter geweest van het tijdschrift *Eigen schoon* (1911), dat zich later verenigde met *De Brabander*. Vanaf 1925 tot heden was Dr. Jan Lindemans redacteur van ons zusterblad *Eigen Schoon* en *De Brabander*.

Wij bieden aan de familie Lindemans, en inzonderheid aan de heer ir. Paul Lindemans, lid van onze vereniging, onze blijken van innige deelneming in de rouw. Het heengaan van Dr. J. Lindemans betekent voor onze collegas van *Eigen Schoon* en *De Brabander* een zwaar verlies. Red.

MECHELEN. — Internationaal Studiecomité betreffende de ommegangsreuzen

Op 23, 24 en 25 augustus 1963 werden de studiedagen gehouden van het Internationaal Studiecomité betreffende de ommegangsreuzen. Ze waren ingericht onder de hoge bescherming van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, van de provincie Antwerpen en van de stad Mechelen.

Volgende tema's werden besproken :

Morfologie van de ommegangsreuzen. Terminologie van de ommegangsreuzen. Reus of masker? Ommegangs- of stoetreuzen? Dienen de nieuwe reuzen aanvaard of geweerd te worden?

Bestuursleden van de Bond waren op deze studiedagen aanwezig: de Hr. R. Vankenhove, lid van het Inrichtend Comité, de heren Prof. em. Dr. P. De Keyser, J. Pieters, lic. R. vander Linden, allen lid van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde. M. Daem, opvolger van wijlen J. Verneulen, als deskundige voor de geschiedenis der reuzen en voor de huidige stand van de studies en van nieuwe reuzen, was gevraagd door de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde en vertegenwoordigde tegelijk de Redactie van *Oostvlaamse Zanten*.

De heer Meurant René, secretaris van het Internationaal Studiecomité had zich geen moeite gespaard om deze studiedagen te laten uitgroeien tot een nationale en internationale contactname van volkskundigen die zich bezig houden met de studie van de ommegangsreuzen. Als bezieler van dit congres en als dé specialist in dit onderwerp verdient de heer Meurant onze hoge waardering.

Het verslag van de studiedagen en de besluiten die er door de afgevaardigden geformuleerd werden, zullen later worden gepubliceerd. Red.

Cliché copyright A. Ver Elst

Het verslag van het huldebetoon aan Dr. J. Weyns op 3 augustus verscheen in Oostvlaamse Zanten, 38e jg. (1963), nr. 5, blz. 276.

NAAR BOKRIJK. — « De bus groeit, de jeugd stoeit, Bokrijk bloeit en boeit . . ! »

Zij die beweren dat onze mensen geen belangstelling hebben voor de rijkdom van de cultuur van eígen bodem hadden zondag, 15 september jl. de reis naar Bokrijk moeten meemaken.

« De bus groeit . . » Ja, inderdaad : bij iedere reis die onze « Bond » organiseert, willen er meer en meer enthousiasten mee, zodat we dezen zelfs moesten weigeren, die wat laat inschreven. Hoe kon het anders, als we beseffen met welk een nauwgezetheid de heer R. Vankenhove elke reis voorbereidt . . en leidt !

We vertrokken in de mist, maar 't werd een zonnige, volkskundige hoogdag voor de 54 medereizenden.

Omstreeks 9 h arriveerden we te Scherpenheuvel. Een brokje eten, even ronds'enteren, een winkel binnenwippen om Scherpenheuvelse « manne- of vrouwen-tongen » te kopen, de barokkerk bekijken (het weinig geslaagd produkt van de schilder-architect Wensel Cobergher, dezelfde die te Gent ons vroeger vergaderlokaal in 'de Abrahamstraat ofte « Berg van Barmhartigheid » heeft opgetrokken) en rond 10 h waren we reeds opnieuw bij de bus om de reis voort te zetten.

Onze vriend Van Bost had natuurlijk « een slag geslagen ». Zijn nieuwe aanwinst : zestig papieren bedevaartvaantjes die hij als een overwinningsobject in de hand hield.

We kwamen omstreeks 11 h toe op het Bokrijks domein. De zon was present. Ze bleef trouwens de gehele verdere dag het landschap opvrolijken.

De rondrit per expotrentje, door een groot deel van het domein, werd een openbaring voor de aanwezige natuurvrienden: arboretum, bosgedeelten, vijvers, alles plekje waarheen men graag terugkeert. Daarna bezochten we het prachtig diorama « Zo waren onze Kempen », waarin o.m. een zeer realistisch panorama van Karel Wellens de bewondering van ieder afdwingt.

Na 't noenmaal op een zonovergoten terras, gingen de kleintjes... maar ook de « groten » (is 't niet, mijnheer de voorzitter?) spelen op de recreatievelden rechtover het « Dennehof »-restaurant.

Het mooiste moest echter nog komen.

Stipt om halfdrie werd onze groep opgewacht door Dr. Jos. Weyns, conservator van het openluchtmuseum van Bokrijk. De heer Vankenhove sprak een welgemeende groet uit onze naam tot J. Weyns en zijn echtgenote en na een kernachtig antwoord van de conservator begon het geleid bezoek.

De verdere namiddag werd een revelatie. Langsheen een tolhuisje en een tolbarrière stapten we een 18e-eeuwse steenweg op, daterend uit de Maria-Theresia-periode. Overtuigend en tevens bewonderenswaardig gemoedelijk vertelde de conservator over de vakwerkhoeve uit Kortessem (waarin de laatste bewoner een afscheidsgroet in poëzie had nagelaten), de brouwerij of « paanhuis » uit Diepenbeek (waar de meeste mannen schuinweg verlekkerd keken naar de diepe water(bier)panen of ketels) en de bovenkruiermolen uit Schulen (waarbij onze eigenliefde werd gestreeld toen Weyns ons vertelde dat de uitvinder van dergelijke verdraaibare molenkappen een « Lieven », dus ongetwijfeld iemand uit het Gentse was geweest!)

Nog onder de indruk van die schone cultuurgetuigen van onze Vlaamse bodem, gingen we een Romaans kerkje uit het eind van de twaalfde eeuw bekijken. Geen detail werd onverlet gelaten om dit juweeltje uit Grote-Brogel te laten herrijzen in deze unieke omgeving.

Op het dorpsplein kwam een verpozing. Drie « dorpsnotabelen » gingen recht spreken in de « vierschaar ». 't Was vanzelfsprekend onze vriend Van Bost die iets op de kerfstok had — waren die bedevaartvaantjes wel betaald? — en die ter verantwoording werd geroepen. Wegens zijn jonge jaren kwam hij niet aan de « schandpaal ».

Toen heeft dr. Weyns ons in één ruk de evolutie laten beleven vanaf de oervorm van de Germaanse behuizing tot de negentiende-eeuwse hoeve.

In een Kempense schuur met rogge- en haverstapelplaats, uit Mol-Sluis herkennen we de oorsprong van de Vlaamse woonst. Aangrijpend-sober was het verhaal der laatste bewoners in het 17e-eeuwse lemen « huisje Cocckelberghs » van Heist-op-den-Berg. De verbeterde meubilering — commode, pronkkast, standaardhorloge (onze « lange Mie ») — uit de meer comfortabele « Kijbershoeve » uit Meeuwe en de 19e-eeuwse « Uitschoolhoeve » met reuzedraaiboom uit Oevel deed ons onwillekeurig terugdenken aan brokjes geschiedenis waarin o.m. Albrecht en Isabella, Jozef II en Napoleon een rol hebben gespeeld. Op een bepaald ogenblik hebben we de olieslagmolen uit Ellikom (met gangwerk van 1702) zien functioneren! En toen we opnieuw buiten stonden, blij om alles wat we meemaakten en gelukkig om de schone dag, zagen we over de aanpalende vijver een « waterjuffer » dansen. Een « ogentoeijper », beweerde onze president, « dat zeggen ze in Nederbrakel! » In Oosterzele is 't een « ogenstekker » wedervoer een ander hondslid, waarop een Gentenaar zijn woordeke « placeerdige » en 't juffertje « glazemaker » noemde (zo was het dier meteen van geslacht veranderd).

Sommigen hebben later de standaardmolen uit Mol-Millegem (18e eeuw) beklommen, maar allen zijn we opgerukt om de kegelbaan in te huldigen door onze Bond aan het museum van Bokrijk geschonken. De eerste beurten kwamen nogal onwennig aan maar kort daarop verliep het spel vlotter. Vernoemen we terloops de heren De Temmerman Guilain en De Backer Roger, beiden uit St.-Amandsberg, en die het Gentse kegelblazen verguldden door hun bolderskwaliteiten.

Na het eetmaal, onder de bezem van de St.-Gummarusherberg, zijn allen naar het museumgebiedsdeel Oost- en West-Vlaanderen gestapt.

Het was in een stemmingsvolle avondschemer dat dr. J. Weyns ons zijn plannen openvouwde van een omweld hoevecomplex waarin hij o.m. nu reeds, als een merkwaardig kleinoord, het oudste lemen huis in de Nederlanden heeft doen herrijzen, een woonst uit Oostvleteren, daterend van 1507.

De avond was ondertussen gevallen. De nevel stak reeds stilaan op uit de weidegronden. Met een tikje melancholie, maar tevens onverholen bewondering voor Weyns' prestatie inzake volkskunde, zijn we door zijn prachtig verlichte « Tuin der Vlaamse Volkskultuur » terug naar 't heden getrokken.

Nog een hartelijke handdruk aan de conservator . . . Daar reed de bus de weg terug naar de stad van Alyn.

Zulk een prachtige, leerrijke dag smaakt naar de trog . . . om nog.

Mijnheer Vankenhove, volgende keer zijn we met honderd!

F. V. B. & L. H.

GENT. — Rupelmondes Reinaart de Vos bezocht de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen

Op zondag 1 september bracht Reinaart, vergezeld van burgemeester Poodts en de Malpertuusconservator Bert Peleman, een bezoek aan de stad Gent. In de voormiddag was hij de genodigde van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen. In de namiddag reed hij triomfantelijk gezeten op de praalwagen Malpertuus in de Gentse Bloemencorso.

Het bezoek van Reinaart en zijn gevolg begon op de Voskeslaan waar hij ontvangen werd door de Atheneumprefect Re'naers. Vandaar trok het gezelschap op bezoek bij de Heer en Mevrouw De Vos (Groot-Britanniëlaan), bij apotheker Reynaerts (Rooigemlaan), bij politiecommissaris De Wolf, bij Dr. Reynaerts, om vandaar uit te belanden in de volkswijk waar pleinen en straten een naam dragen uit het beroemd dierenepos: Malpertuusplein, Koning Nobelplein, Isegrimstraat, Grimbertstraat. Zijn komst in deze buurt wekte veel belangstelling want naam- en eposgenoten kregen uit de poot van Reinaart een geschenkje; zelfs de Z.E. Heer Vandenbroucke, pastoor, werd als pape bedacht met een zakje lekkere muizen bestemd voor Tiebaart. Verder genoot Reinaart een jubelend onthaal bij de Zusters van Liefde in de Kiekenstraat en in de Reinaertstraat was hij te gast bij de Broeders van de Christelijke scholen.

Omstreeks 11 h belandde Reinaart met zijn gevolg en de genodigden in het Museum. Hier werd hij ontvangen en verwelkomd door de Heer Vankenhove namens de Bond, in aanwezigheid van de Hr. De Grave, bestendig afgevaardigde, de Hr. Vanderstegen, schepen voor toerisme, de Hr. Van Moerkercke, directeur der Federatie voor Toerisme, en een afvaardiging van de Gentse Unie van de Middenstand onder leiding van de Hr. P. Legon.

Evenals aan de heren R. van der Linden en R. Vankenhove de eer te beurt viel — tijdens onze uitstap naar Rupelmonde — benoemd te worden tot « ridder in de Orde van de Vossenstaart » zo viel thans de eer te beurt aan de Heer De Grave, voorzitter van de Federatie voor toerisme, en aan de Heer P. Legon, voorzitter van de Gentse Unie. Ze werden door Reinaart tot Ridder geslagen.

Opname : Weze — Gent.

Even pittoresk was de benoeming tot « ghesel in de orde van de Rupelmondse schelvis » van de Heren Vanderstegen, Van Moerkercke en J. Boes, conservator van het Museum.

Op zijn beurt reikte de Bond een onderscheiding in de « Orde van Pintje Dek » uit aan de vos Reinaart, alsmede aan bestuursleden.

Alle toespraken gehouden door de heer Vankenhove werden zeer smakelijk opgedist in versvorm en waren rijkelijk overgoten met een sausje Reinaart-humor.

Geschenken werden uitgedeeld aan Reinaart en zijn gevolg, alsmede aan de genodigde personaliteiten. Reinaart op zijn beurt beantwoordde dit gebaar even grootmoedig.

Reinaarts bezoek aan de Bond werd besloten met een aperitief en een waterzooigastmaal in de Raadskelder.

Het was een heerlijke dag voor de Bond. En wellicht ook voor Reinaart, want in de namiddag werd zijn praalwagen door duizenden toeschouwers bewonderd, en op menige plaats luidruchtig toegejuicht.

Het bezoek van Reinaart aan Gent die Fiere en zijn deelname aan de Bloemen-corso van de Gentse Unie van de Middenstand zal voor velen een aangename herinnering blijven. Ongetwijfeld is het een betekenisvolle dag geweest in de viering van het Reinaartjaar 1963.

M. D.

JAARLIJKSE ALGEMENE STATUTAIRE VERGADERING VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

op zondag 6 oktober 1963

in de voordrachtzaal van het Museum voor Volkskunde, Kraanlei, 41, Gent.

AGENDA

- 1) *Openingsrede door de heer R. van der LINDEN, voorzitter.*
- 2) *Goedkeuring van verslagen van sekretaris, penningmeester en feestkomitee. Aanstelling van 2 controleurs voor nazicht boekhouding 1963.*
- 3) *Verkiezing van zeven leden van de beheerraad, in vervanging van de heren Lic. H. ARENS, J. BOES, M. BROECKHOVE, G. HEBBELINCK, Pr. LUYCXK, R. van der LINDEN en M. VAN WESEMAEL, uittredend en herkiesbaar.*
- 4) *Noden en belangen van volkskundige- en heemkundige musea in onze provincie.*

Laten zich verontschuldigen : Prof.-em. Dr. P. de Keyser, Gent; J. Pieters, Serskamp; Prof. Dr. K. C. Peeters, Antwerpen; Dr. J. Wcyns, Genk; A. van Hageland, Alsemberg; Fernand Van Es, Aalst; G. Simons, Deurle; Lode Gijssinck, Gent; Omer Coessens, Zottegem; Walter Giraldo, Strijpen; R. Van de Sype, Velzeke; Guido Hendrickx, Melle; L. Hoste, Gent; M. Van Wesemael, Gent; E.H. J. Vandenbroucke, Gent; Hugo Arens, Daknam; Robiette, Drongen; G. Van Hecke, Gent; P. d'Alviella, Gent.

Openingsrede van de voorzitter

Te 10 h. opent de h. R. van der Linden de vergadering.

Een geestdriftig welkomwoord beklemtoont de stemming van de gowddag, om aan te tonen hoe de Oostvlaamse Volkskundigen gebonden zijn in een groot familie kader, in hart en verstand.

Na deze verklaring vraagt hij een minuut ingetogenheid voor degenen die ons voor altijd verlaten hebben : de heren Albrecht Guido en Albert Gits van Antwerpen, Hoebeke J. L. en Gyselinck Hector van Gent, Vaal Louis van St.-Niklaas-W.

De Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en het Museum voor Volkskunde knopen aan bij het internationaal studiekomitee betreffende de ommegangsreuzen te Mechelen, van 23 tot 25 augustus 1963, niet alleen om het feit, dat de verslagen en besprekingen van dit komitee in ons tijdschrift zullen verschijnen, maar om een ander vergelijkingspunt : niet alle reuzen wandelen op straat of trekken van stad tot stad, maar daar bestaan ook reuzen van steen, zoals ons museum, dat werkelijk een uitzonderlijke bijval

oegst in binnen- en buitenland, én reuzen met een gouden hart, zoals onze Bond, die in het kader van deze goudtag een rijke reeks prestaties en manifestaties voortzet en het vijfhonderdste lid viert en huldigt.

De werking van de Bond vindt, naar de woorden van de penningmeester, als basis de uitstekende ploeggeest van het ganse bestuur, de redactie en de medewerkers van ons tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten », en last but not least het nieuw element in het bestuur : het feestkomitee, een ongewone naam voor een groep daadvaardige mensen die niet de naam werkkomitee wensten, maar die wensten hun werk als een feest te beschouwen. De namen van de voorzitter en van de leden leest u op het omslagblad van het tijdschrift.

Nieuw is de opvatting en de uitbouw van de goudtag, waar de spreekbeurten tot het minimum herleid werden; het verslag van de sekretaris en van de penningmeester en van de voorzitter van het feestkomitee verschenen reeds in nummer 5.

Onze bibliotheek brengt een andere nieuwigheid, vermits voortaan elke zondag van 10 tot 12 h onze leden er de boeken kunnen raadplegen; de h. M. van Wesemael is archivaris, Dr. R. Haeseryn bibliotekaris.

Nieuw is de uitstraling in de provincie, niet in de zin dat bestuursleden een bezoek brengen aan folkloristische feesten en manifestaties, maar in die zin, dat onze Bond met vele leden een bezoek brengt aan de musea in en buiten de provincie, en tegelijk de mogelijkheid onderzocht er volkskundige prestaties bij te wonen.

Komen waarschijnlijk aan de beurt :

Nevele, met afzonderlijk bezoek op een voormiddag;

Aalst en Dendermonde;

Oudenaarde en Ronse;

Geraardsbergen en Zottegem;

Doel en Lokeren;

Deinze en Eeklo.

Daarna verstrekt de voorzitter een pracht van een voorbeeld voor de eigentijdse volkskunde : de doodsbrief van een wereldkampioen.

De mensen van 1963 zagen in de verwarring rond het wereldkampioenschap te Ronse een felle twist tussen de keizer van Herenthals en een groeiende ster. Spotters en spuiters zoeken naar allerlei middelen om hun meedogenloos sarkasme bot te vieren. Elkeen kent de doodsbriefven van onze soldaten, die afzwaaien, ook van leerlingen en studenten, bij het einde van de humaniora of van de universiteit; er bestaan doodsbrieven van politieke partijen en van een arbiter die vreselijk in ongenade valt. Volkskunde leeft en zweeft in het ganse volk, van hoog tot laag. Waarom zou een schitterend voorbeeld uit de sportwereld niet passen bij een goudtag ?

Tot slot dankt de voorzitter heel in het bijzonder de Dienst voor Kulturele, Sociale en Economische Aangelegenheden van het Provinciebestuur, die bereidwillig de vragenlijst nr 5 nopens « Kermissen en Feestviering » aan alle gemeenten wou doorsturen.

De statutaire vergadering verzamelt onze leden niet meer in een academische zitting, maar in een gezellige verbroedering waar vriendschapsbanden nog vaster worden gesmeed.

Goedkeuring van verslagen en aanstelling van 2 controleurs

De verslagen van sekretaris, penningmeester en feestkomitee, verschijnen in nr. 5/1963, blz. 280-284, worden goedgekeurd. De hh. G. Boelens en G. Van Peteghem worden aangesteld als controleurs van de boekhouding 1963.

Verkiezing van zeven leden van de beheerraad

Met algemene stemmen worden de uittreedende en herkiesbare leden van de beheerraad herkonen, n.l. : de hh. Lic. H. Arens, J. Boes, M. Broeckhove, G. Hebbelijck, Pr. Luyckx, R. van der Linden en M. Van Wesemael.

Noden en belangen van volkskundige- en heemkundige musea in onze provincie

Vijf musea waren vertegenwoordigd :

het Stadsmuseum van Oudenaarde : Mevr. Tullekens-Van de Velde

het Stadsmuseum van Aalst : de h. Alfons Van der Heyden

het Heemkundig museum « Rietgaverstede » van Nevele : de h. Antoine Janssens

het Museum van de Boerenkrijg van Overmere : E.H. Penne

het Museum van Gewestelijke Geschiedenis, Oudheidkunde en Folklore van Zottegem : de h. Lic. Nestor Van den Bossche.

De drie laatste konservators handelden over de nood en de belangen van hun museum en betuigden hun dank jegens de h. E. Roobaert, Inspekteur van het Kultureel Patrimonium, aanwezig op de vergadering.

Huldiging 500ste lid van de Bond

De heer Coppieters, houtdraaiër, werd gehuldigd als 500ste lid. In dit huldebetoon werd eveneens betrokken de heer G. De Puydt, die gelijktijdig lid werd, en de heer Vanden Eeckhaute die het eerste ticket (nr. 0001) ontving bij de openstelling van het Museum in 1962, en eveneens de eerste bezoeker was op de dag van de eerste verjaring (september 1963).

Allen ontvingen een boekenpakket.

In gezelschap van de bestuursleden werd een herinneringsfoto gemaakt van deze merkwaardige gebeurtenis.

Het gedeelte van de statutaire vergadering werd hiermede geëindigd. Te 11 h werd de vergadering voor gesloten verklaard door de voorzitter, R. van der Linden.

M. Broeckhove en R. van der Linden.

ONZE GOUWDAG op 6 OKTOBER 1963

Dadelijk na de statutaire algemene vergadering, kregen de verschillende gezellige punten van het programma een aanvang. Zij waren zo talrijk dat wij ze best resumeren.

Inhuldiging Gents Manneke-Pis. Kraanlei

Eerst kwam de inhuldiging van ons Manneke op de Kraanlei. Nadat de voorzitter van het Feestcomité van uit het raam van dat huis zo pittig mogelijk de legende van het Manneke had verteld (u vindt dat wel later veel uitgebreider in het artikel van de Heer Van de Walle, directeur van het Stedelijk Toerisme in een der volgende nummers van O. Z.), er vooral op drukkend waarom ons Manneke voor zijn straf versteend, nu niet meer p.... zou, kreeg deze kleine onbeschaamderik het gloednieuw kostuum aan van een kleine schooljongen uit de jaren 1900 (werk van dames leraressen van het Stedelijk Technisch Instituut) kleding die hem steeds even « ongemanierd » op de Gentenaars en de vreemde bezoekers onder hem liet neerkijken. Eerst hartelijk begroet door de heer Glotz, afgevaardigde van Binche, werd hij ook met een gloedvolle rede door de Heer Schalkens, voorzitter van de Vrienden van Manneken-Pis van Brussel, tot p... aangezet. Dit alles gebeurde in aanwezigheid van de Heren Burgemeester Claeys en Schepen Vanderstegen van Gent.

Gezellig maal

Dan volgde in Raadskelder het zeer aangenaam en eenvoudig middagmaal, een succes : met de vreemde genodigden bij een vijftigtal deelnemers, waar zich, de goede raad volgend, enkele andere leden met pic-nic hadden bijgevoegd, werd het een gezellige boel, vooral wanneer de Brusselaars het proeven van de Gentse Plumet hadden geëist en tot hun grote verwondering daarin voldoening kregen.

Toen trok men in groep per bus terug naar het Alyns waar heel wat andere leden zich bij ons kwamen voegen.

Geleid bezoek aan het Museum

Eerst, onder leiding van conservator Boes een flinke rondgang rond het Museum, een trip die niet weinig aan belangstelling won toen men de kantwerkster, de kloefkapper en de houtdraaijer, allemaal kennissen van vorig jaar, volop terug aan het werk zag.

Aanbieding fonoplaat met Gentse liedjes, samengesteld door R. Vankenhove

Toen kwam een groot moment : twee weeskinderen in vroegere klederdracht boden een eerste exemplaar van een fonoplaat aan de heer Burgemeester aan, terwijl een tweede van die platen werd geschonken aan de Heer Voorzitter van de Commissie van Openbaren Onderstand, ook door twee weeskinderen, ditmaal echter niet een meewaren verwekkend kulderke en een blauw meiske, maar wel twee flinke welvarende kwekelingen van het modern Tehuis « Prins Filip ».

Het geldt hier namelijk een Fonoplaat, « Gentse Hutsepot » genaamd, namelijk een reeks oude Gentse Refreintjes samengebondeld door onze voorzitter van het Feestcomité en prachtig met orkestbegeleiding gezongen door de Heer Carli. Dat het beluisteren van die plaat evenals van een ander waarop de fameuze « Sterkste Man van Gent » wordt ten beste gegeven met een enorm succes

werd bekroond hoeft niet gezegd. Er werd flink meegezongen. Dat de voorzitter van het Feestcomité het geheel leidde met humor en de Heer Burgemeester in zijn antwoord niet zou onderdoen staat voor iedereen vast.

Groep Edelhart uit Zottegem schenkt tweede kostuum aan het Gentse Manneke

't Werd een gezellig onderonsje, vooral wanneer voorzitter van der Linden in naam van de groep Edelhart van Zottegem, een tweede kostuum voor het « Manneke » aan conservator Boes ter hand stelde.

Openstelling tentoonstelling « Gent 1913 in postkaart »

Nu volgde, weer na een woordenduo tussen Feestcomité-voorzitter en de heer Burgemeester, de openstelling van de tentoonstelling Gent 1913, in een zeer nuttig en vlug in gebruik genomen (tijdelijk ?) hulplokaal. Met honderden en honderden afbeeldingen, zo gevarieerd als 't maar zijn kan, defileerde de Wereldtentoonstelling van 1913 met haar paviljoenen, haar monumentale hoofdingang en erekoer, haar Paleis voor Schone Kunsten (tentoonstelling « de Oude Kunst in Vlaanderen »), haar Modern Dorp, vier grote steden, schilderachtig Oud-Vlaanderen, maar ook het Park met zijn gloednieuw Feestpaleis (3 Floraliën op één jaar) en zijn attracties (Rue du Caire, Fillipijnse Nederzetting en last but not least zijn Senegalees Dorp). Eindelijk zijn grote Restaurants en Hôtels. — Maar ook de Ommeganck van de Gilde van Sint Michiels, de prachtige Natiënstoet van de Officiële Scholen, het naar benedenhalen van de Draak van 't Belfort, de inhuldiging van het monument der gebroeders Van Eyck, zelfs het invoeren van de witte stok van de verkeersagent werden er gerememoreerd. Gezien het Arteveldejaar werd ook de Wijze Man herdacht door afbeeldingen, boeken, medailles en zelfs een koekenplank. En door enkele mooie etsen herinnerde men er ook aan dat het in 1963 zeshonderd jaar geleden is dat het Kinderen-Alyns Hospitaal werd gesticht.

Optreden groep Edelhart uit Zottegem

Gedurende de rondgang met de officiëlen waar menige herinnering werd opgehaald en menige anecdote verteld, werden de leden op de binnenkoer aangenaam bezig gehouden met een puik programma van zang, dans, vendelzwaaien dat door de groep Edelhart te zien en ten gehore werd gebracht. Proficiat!! !

Gezellig samenzijn van de bondsleden

Toen kwam de regen — geen nood. In de stemmige bedempt verlichte kapel kwamen een paar uurtjes van innig samenzijn, van zich thuisvoelen in vriendenkring (ik zei bijna familiekring) met muziek, zang, declamatie..... en dans onder impuls van een goed Gents quatuor. Natuurlijk pintje-dek, worstjes en krakemandels (wat ontpopte die ventster zich tot een prima volksartieste !). En toen finaal Feestcomiteitsvoorzitter wees op de innigheid van het zich samenvoelen met de wil ons volk, onze bond, ons Museum te dienen door eendrachtig samenwerken ging elk genoeglijk naar eigen huis terug, overtuigd *met vrienden* een enige dag te hebben doorgemaakt.

R. VANKENHOVE.

Gent. Tentoonstelling « Afbeeldingen volkstypen en nationale klederdrachten »

Pas werd op 28 oktober de buitengewoon interessante tentoonstelling Gent 1913 gesloten of een nieuwe werd intiem voor openverklaard op vrijdag, 8 november, onder het motto : Afbeeldingen van Volkstypen en Nationale Klederdrachten. Deze kleurrijke tentoonstelling staat alle dagen open op de gewone bezoeken van ons Museum (de dinsdag gesloten) en zal zeker de algemene belangstelling opwekken (leden bezoeken gratis). Deze tentoonstelling, die op 9 december zal gesloten worden, dient als studiewerk voor een volgende die op 14 december zal geopend worden en die de Wedstrijd-Tentoonstelling van Poppen in Nationaal Kostuum of Volkstypen uitbeeldend zal groeperen, en die zal ingericht worden meestal in schoolverband. Maar later komen wij daar wel op terug.

R. VANKENHOVE.

Boekbespreking

DIE NACHBARN, Jahrbuch für vergleichende Volkskunde. III. Band, Herausgegeben von Will-Erich Peuckert. Göttingen, O. Schwartz, 1962, 176 blz. + 10 blz. afb. Prijs : DM. 14.

Het heeft vele jaren geduurd eer de reeks Jahrbücher für vergleichende Volkskunde, *Die Nachbarn* werd voortgezet. De I. Band verscheen in 1948 en de II. Band in

1954. Wij zijn verheugd dat in 1962 eindelijk een derde deel is verschenen, omdat het alweer een rijke inhoud heeft, die wij eerst beknopt willen omschrijven.

<i>Heinrich Hempel</i> , Niederdeutsche Heldensage	blz. 7- 30
<i>Jan de Vries</i> , Wodan und die Wilde Jagd	31- 59
<i>Jaques R. W. Sinninghe</i> , Die letzte Schlacht im Limburgischen Grenzgebiet	60- 66
<i>Alfred Camman</i> , Am Herdfeuer eines Westfalenhofes	67- 85
<i>Alfred Camman</i> , Artländer Parallelen	86- 93
<i>Will-Erich Peuckert</i> , Der Wintergarten	94-110
Grenzsagen	111-117
<i>Christiana Agricola</i> , Der Zauberdegen Hinckes van Wurben	118-119
<i>Richard Weber</i> , Oberpfälzische Sagen	120-125
<i>P. T. Meertens</i> , Die Katzenmusik in den Niederlanden	126-139
<i>Robert C. Hekker</i> , Hausforschung im niederländisch-deutschen Grenzgebiet	140-146
<i>J. de Kleyn</i> , Töpfer und ihre Tonwaren zum täglichen Gebrauch im Grenzgebiet im neunzehnten Jahrhundert	147-154
<i>Will-Erich Peuckert</i> , Anzeigen und Rezensionen	155-176

Bij enkele van deze artikelen willen wij wat meer blijven stilstaan.

J. De Vries betreedt in zijn artikel over « **Wodan en de wilde jacht** » het terrein van de archeologie. Het volkskundig motief, nl. de riddersfiguur, houdt zijne bijzondere aandacht gaande. Hiervoor doet *J. De Vries* een beroep op een inschrift en op het riddersmotief van de runesteen uit Möjbro (Zweden). Het onderwerp wordt door hem uitgediept en vergeleken met het motief van andere dergelijke archeologische vondsten. In de Nederlandse en Vlaamse sagen herinnert de wil-

de jacht aan : hellewagen, duivelswagen, vurige wagen, spookwagen, rode-, zwarte-, nacht- of vuurkoets, vliegende framassons, baren-de vrouw.

De bijdrage van *W. E. Peuckert* handelend over **De Wintertuin** poogt de oorsprong te achterhalen van het wonderlijk verhaal over de gedaantewisseling van een winter- in een zomertuin. De oudst geschreven bron zou terug te vinden zijn in het gedicht van de priester dichter Lodewijk van Velthem, getiteld « Spiegel Historiael » uit een handschrift van de 14de eeuw(1).

(1) **LODEWIJK VAN VELTHEM**, Spiegel Historiael, I. Boek, Cap. 26, heruitgegeven en met noodige verklaringen opgeheldert door Isaac Le Long, Amsterdam, 1717. (Die Nachbarn, 3. Band, 1962, blz. 106).

Ware het niet wenselijk geweest beroep te doen op een jongere versie ? **Lod. Van Velthem's Voortzetting van den Spiegel Historiael (1248-1316)**, opnieuw uitgegeven door H. Vander Linden en W. De Vreese, 1ste deel, Brussel 1906, p. 113-122.

Het oudste geschreven getuigenis over dit wintertuinverhaal zou dus van Brabantse oorsprong zijn.

Kattemuziek in de Nederlanden is een artikel van *P. T. Meertens*. Door kattenmuziek bedoelt hij het volksgerecht dat vaak vlugger en doelmatiger optreedt dan de gewone strafrechterlijke macht inzake huwelijksmoraal. In Nederland worden hiervoor de woorden: ketelmuziek, ezeldrijven en varen gebruikt. In het Zuidnederlandse taalgebied is het gebruik bekend als «schominkelen» en varianten van «scharminkelen»⁽²⁾ met volgende uitdrukkingen: scharminkel jagen, de beest of hond jagen, de beer, het verken, den bef (boeuf) jagen, de os voeren of rijden.

Een aantal varianten van ketelmuziek, doelend op gerucht maken, zijn in Vlaanderen gekend als: ketelen, rammelen, toeten; in Wallonië «kwarné (= corner) quelqu'un» en «cornage»; in Brabant: panne-

gatten en een blekslag doen; in de Kempen iemand uitspannen. In de figuurlijke betekenis van het woord «ketelmuziek» ontbreekt het daarbij horend gerucht in de uitdrukkingen: slepen, halen, op de wagen nemen, wagenrijden.

De **boekbespreking** in kroniekvorm, waarin o.m. de Volkskunde-atlas voor Nederland en Vlaams België wordt behandeld door *W. E. Peuckert*, besluit het jaarboek.

De titel «**Die Nachbarn**» weerspiegelt trouw het doel van de reeks, nl. vergelijkende volkskunde met de buurlanden.

Volkskundigen kunnen altijd iets leren uit een internationale uitwisseling van hun uitgaven. Het is dan ook om die reden dat we dit werk niet ongemerkt laten voorbijgaan. Wij hopen dat de reeks mag worden voortgezet maar nu in een sneller tempo.

M. Daem.

OSCAR VAN DER HALLEN, Het Diabolisme in de hedendaagse roman. Vlaamse wetenschappelijke Pockets (W 3), Uitgeverij Heideland, Hasselt, 1962, 160 blz. Prijs 35 F.

De belangstelling van Oscar van der Hallen (° Lier 1903, doctor in de wijsbegeerte en letteren) gaat naar de studie van de vergelijkende literatuur. Het boek over «Het diabolisme in de hedendaagse roman», is ontsproten uit beschouwingen waarin van der Hallen de geestelijke impulsen ontleedt die voorkomen in de internationale romanliteratuur.

De auteur spreekt niet over Satan als folkloristisch element noch als verschijning in het volkse bijgeloof.

Hij behandelt de roman waarin de duivel optreedt als een drijvende kracht tot onheil van de mens of tot bevestiging van zijn fatale verbondenheid met het kwaad. Als literair motief plaatst hij de duivel in een historisch perspectief.

In aansluiting met de bijdrage over het bijgeloof in 't algemeen en het duivelsgeloof in het bijzonder⁽³⁾ hebben we niet willen nalaten dit boek te citeren in ons tijdschrift.

M. Daem.

(2) Zie Oostvl. Zanten, jg. 38 (1963), blz. 15 en blz. 267.

(3) M. DAEM, Uit de geschiedenis van het bijgeloof. Oostvl. Zanten, jg. 38, nr. 6, blz. 329.

VENMANS BOB, *Het Sprookje van de Efteling*. Elsevier. Amsterdam-Brussel, 1962. Elsevierpocket A 49.

Kaatsheuvel, het hoofddorp van de gemeente Loon op Zand in Noord-Brabant telt omtrent 10.000 inwoners, maar heeft in Noord en Zuid naam en faam verworven door het natuurpark « *De Efteling* ». Deze uitgave die ons het sprookjesdorp wil dichterbij brengen, bevat twee onderscheiden delen: het eerste deel: « *bij wijze van inleiding* »: de geschiedenis van de groei en van de ontwikkeling van het fantastisch recreatieoord. De aanleg van een paar sportvelden geschiedde er in 1933-34; in 1945 kwamen uitbreidingsplannen voor de rekreatiemogelijkheden; en in 1949 na de tentoonstelling « *De Schoen* » rezen vaste vormen van de inmiddels bezonken plannen. Daar verrees een sprookjesbos en een speeltuin, daar glansden tennisbanen en een kinderbad; in 1956 werd het park met een aankoop van 85 ha wandelbos tot een oppervlakte van 165 ha uitgebreid. Dergelijke saaie gegevens verstrekken geen beeld van sprookjes die leven en boeien, van de kunstenaarshand van Antoon Pieck die zijn tekenstift ter beschikking stelde van *De Efteling*. Om het schone te eren en te waarderen, neemt men het tweede deel van de uitgave: « *Bij wijze van Rondleiding* ». Dit deel omvat een pittige, aantrekkelijke gids. Wenst u te roeien, te zwemmen, of vertoeft u liever in het poppentheater? De poppenspeler Jac. van der Ven zal u

naar het dromenland brengen, met een veldwachter, of een koning, een draak, maar de held Jan Klaassen treedt in elk spel op! Sprookjes, poppen en attributen levert deze vaardige artiest van der Ven persoonlijk! Het Anton Pieckplein biedt een prachtig tafereel in een klok: acht maal per uur begint het tafereel te leven: een vreemde stoet trekt er voorbij, met als motief « *Zwaan kleef aan* ». Een reusachtig speelplein voor een attractie voor jong en oud. Maar de hele sprookjeswereld werkt als een fee met de toverstok om het droomschone voor te schotelen: de heksenpoort, die toegang geeft tot het sprookjesbos, het kasteel van Doornroosje, enz. Uit de paddestoelen weerklinkt er kaboutermuziek. Sneeuwwitje, de Magische Klok, het oud-Perzisch paleis waar een fakir te voorschijn treedt, zijn telkens nieuwe wonderen.

Tot slot bevat het boek 14 Voorleessprookjes met 36 illustraties van Antoon Pieck, die het genot van het lezen nog verhogen.

Sprookjes worden niet meer verteld. Onze kinderen lezen ze nog, Goddank, maar in *Efteling* kunt u ze heel en al mede beleven. Het boek van Bob Venmans met zeer vele illustraties is een beste voorbereiding vóór de tocht, en een prettige gids tijdens het bezoek.

R. v. d. L.

Oorsprong van de godsdienst. Resultaten van het prehistorisch en volkenkundig onderzoek. Onder redactie van PAUL SCHEBESTA. Met medewerking van K. KLOSTERMAIER, H. LOISKANDL, J. THIEL, W. DUPRE, J. Z'GRAGGEN, H. HOCHEGGER, J. FABIAN. Uit het Duits vertaald door JOHAN VAN OS. Omslag en band: CHRIS BRAND. Uitg. Lannoo, Tielt en Den Haag, 1962. 382 p. Prijs: ing, 120 F, geb. 145 F.

Het Etnologisch Instituut van St.-Gabriel te Mödling bij Wenen bundelde verscheidene krachten om een gemeenschappelijke studie op touw

te zetten nopens de oorsprong van de godsdienst. De Berlijnse Morus-Verlag bracht het resultaat van het gezamenlijk werk onder de titel

Ursprung der Religion. Thans biedt de uitgeverij Lannoo ons de Nederlandse tekst.

Paul Schebesta verklaart in zijn voorwoord hoe de oorsprong van de godsdienst een zeer oud vraagstuk is. Het doel bestaat er niet in een nieuwe ontstaanstheorie naar voren te brengen. De samenstellers willen alleen de stand van het onderzoek bepalen, feiten van theorieën onderscheiden om te zien in welke richting de oplossing gezocht moet worden. Om de vraag nopens de oorsprong te benaderen, steken ze hun licht op bij de **prehistorici** voor de godsdienst van de prehistorische mens, en vervolgens bij de **volkenkundigen** die oeroude overleveringen terugvinden bij de primitieven.

Plato, de Griekse wijsgeer, verklaarde dat hij anderen wou brengen tot eigen wetenschappelijk onderzoek en klaarheid, waarbij hij zelf de rol vervulde van leidsman. Deze studie neemt een gelijkaardige taak, door feiten op te sporen, bestaande theorieën kritisch te belichten en de richting te tonen, waar

een oplossing kan gevonden worden, zodat de lezer eigen denkwerk moet leveren.

Het boek bevat vijf hoofdstukken. I. De oorsprong van de godsdienst als probleem. II. De Resultaten van het Onderzoek. III. Theorieën over de oorsprong van de godsdienst. IV. Religie en Evolutie. V. De Oorsprong van de Godsdienst en het Kristendom.

De volkenkundige en volkskundige die belang stelt in volksgeloof en volksgebruik, vindt hier een rijke mijn: Witte en zwarte magie, toverij (moord door toverij), animisme, manisme, fetisjisme, sjamanisme, totemisme, gebedsvormen, myten en offeranden (b.v. bloedoffer), opvattingen nopens het onweer, de bliksem, regenboog, geesten, enz.

Reeds vele jaren groeit de belangstelling voor geloof en leven der vroegste volken. Dergelijke studies bevatten op hun terrein gegevens, welke we voor een bepaalde tak van de volks- en volkenkunde moeten beheersen.

R. v. d. L.

WALTHER MITZKA, Schlesisches Wörterbuch, Band I, Lieferungen 1-4: Einführung, Bibliographie, A-Dürrländer, 224 pag. Walter de Gruyter en C°, Berlin W 30, 1962-63. Prijs: brosch. DM 16,—.

Het woordenboek is bedoeld als een verzameling van de woordenschat van de volkstaal in Silezië, een Duitstalig gebied dat thans onder Pools beheer staat. Het woordenboek bevat dus niet het woordmateriaal uit de schrijftaal van de middeleeuwen tot de moderne tijd, evenals niet speciale taal zoals jagers-, soldaten-, scholierentaal of Rotwelsch (Bargoens). Dialectwoorden uit de rijke volkskundige en naamkundige literatuur zijn echter overvloedig opgenomen. Naast uit gedrukte bronnen komt het materiaal uit ruim 27.000 ingevulde vragenlijsten, opgevraagd volgens de directe of indirecte methode. Al dit

materiaal wordt bewaard in het archief van de Deutsche Sprachatlas te Marburg. Het woordenboek is allereerst bestemd voor de woordgeografie. Dit is een taalkundige discipline die de volkswoorden bestudeert in hun geografische verspreiding. Elke aflevering van het woordenboek bevat dan ook een viertal grote kaarten, gedeelten uit de Deutsche Wortatlas, en enkele kleine kaartjes, meestal over detailpunten uit de woordenlijsten. Zo vinden we in de eerste aflevering een grote kaart over de **Ahorn** (ahorn, esdoorn), de **Ameise** (mier), de **Anemone** (anemoon) en de **Augenbrauc** (wenkbrauw), kleine

kaarten over Aar (arend), abkühlen (kou vatten), abschinden (de schors van een twijg verwijderen), Adelinne (aalzijpe), ädern (kwellen), en Aftermehl (nameel).

Het kan niet genoeg worden onderstreept welk groot belang de dialectwoordenboeken hebben voor de volkskunde, zowel voor de stofelijke volkskunde (denk aan Wörter und Sachen, woord en zaak), als voor de geestelijke volkskunde, o.m. de hele volksverhalenschat. Zo interesseert het ons zeer op p. 96 de verschillende volkse benamingen voor de trekharmonica samen te vinden, o.m. Bauchquetsche, Bergmannsklavier, Drahtkommode, Handorgel, Maurerklavier, Quetschbolka, Wompaquetsche, Ziehbalg (vgl. Ndl. trekzak), Zieharmonie, enz. Op p. 208-9 komen de vele benamingen voor een vuil mens voor o.m. Dreckfink, ein wasserscheues Ferkel, Sauleder, Schmierlappen, Schudelpeter, Stinkrig, Schmudelhans en Schmuddeltrine, Dreckluder enz. Bij dit laatste voorbeeld kan het verwondering baren dat de

synoniemen verdeeld zijn over twee artikelen nl. sub Dreckfink en Drecksack, waarvoor de reden niet duidelijk is. Iemand een flink pak slaag geven wordt in het Schlesisch uitgedrukt o.m. door durchwalken, durchwompfern, verbimsen, verdreschen, vertobaken (ons « iem toe-bak geven »), verwamsen, verzwiebeln, zerwexen, durchkacheln, offkajata, tettern, rumräschen, überbrennen (de verwijzing op p. 224 «S. durchwalkern» is wel een drukfout voor durchwalken). In vele benamingen kunnen we Nederlandse volkswoorden herkennen b.v. p. 115: beniesen « door niezen de waarheid bevestigen », p. 122: Betefahrt « Wallfahrt », ons « bedevaart », enz. Voor vele realia b.v. delen van werktuigen, gebruiksvoorwerpen missen we toch een kleine tekening.

Wij zullen regelmatig de verdere afleveringen aan onze lezers voorstellen en het een en ander uit hun rijke volkskundige gegevens in 't licht stellen. Het hele werk zal bestaan uit vier delen van elk 10 afleveringen. R. Haeseryn.

Bibliotheek

Toegang Bibliotheek van de Bond, Kraanlei 41

De Bibliotheek van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, ondergebracht in het Museum, is voortaan toegankelijk voor de leden elke zondag van 10 tot 12 h.

De bibliothecaris zal ter beschikking staan van de leden.

Een beperkte leendienst zal worden georganiseerd.

R.H.

Volksdevoties tot Sint-Job in Oost-Vlaanderen II

door

Lic. H. ROBER - VAN HOVE *

ASTENE

Geschiedenis

De geschiedenis van de Sint-Jobsverering kan te Astene slechts met schaarse trekken getekend worden, want nergens vielen er belangrijke gegevens te ontdekken.

De Potter en Broeckaert(1) getuigen, dat er vroeger een grote begankenis bestond. Men offerde op het altaar vlas, boter en andere voorwerpen. Het oorspronkelijk stuk, door deze geschiedschrijvers in voetnota aangehaald, luidt :

« *Item bringht van ghelycken voor ontfanck soo veele den rendant omme ghehaelt heeft met schaele, tghonne ghecommen is in den block van St. Jobscapele; over het vercoopen van vlas, boter, spendekens, etc., XIII lib. VIII gr.* » (rekening van 1707-1710). Slechts deze zin werd medegedeeld. Volgens de verklaring van E.H. De Braeckeley, pastoor, bevat het kerkarchief niets over de verering van Sint-Job.

Hij bezit enkel een boek, dat op de buitenkant het bestaan van een broederschap vermeldt.

Huidige Devotie

Ikonografie

In de kerk merkt men dadelijk, dat Sint-Amandus en Sint-Job patroon zijn van de kerk, want bij het altaar rechts worden beiden vereerd. Bovenaan, tegen het plafond, vindt men onder de tekst « *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos* » een schilderij met de H. Amandus. Op het altaar staat een beeld van Sint-Job, dat ongeveer 1,20 m hoog is. De heilige houdt in de rechterhand een stok terwijl hij de linker tegen de borst drukt. Het rustig gelaat en de grote baard springen dadelijk in het oog. De heilige is gekleed, maar de hals, een deel van de borst en de rechtersoet zijn bloot en bedekt met grote zweren. De muur achter het beeld

(*) Vervolg van bijdrage verschenen in Oostvl. Zanten, jg. 38 (1963), nr. 5, blz. 285-303 — Inleiding. Monografieën : Aalst.

(1) De Potter en Broeckaert : « Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen ». Eerste reeks, eerste deel, blz. 28.

is bezaaid met het monogram S.J. Voor het altaar bevindt zich een brede bidstoel met relikwie. De bedevaarders kunnen dus zichzelf zegenen. Boven de bidstoel komt volgende tekst voor :

« Voor het Licht

H. Man Job

Zegenpenning

Bid voor ons »

Een wit doekje ligt bij de relikwie om deze te reinigen vooraleer men er zich mee zegent. De eigenlijke relikwie zit geborgen achter een groot glas; in het midden bemerkt men een soort zilveren schrijn, met daarop in letters van ongeveer vijf cm doorsnee :

« S
J O B ».

De relikwie van de H. Amandus : « ex ossibus S. Amandi Ep. » bevindt zich bovenaan. Onder genoemde letters leest men : « ex ossibus sancti Jobs G. » Naast de relikwie zijn twee gleuven aangebracht om geld te laten inglijden.

Bij het altaar staat een grote kandelaar, waarop men kaarsen kan laten branden.

Tegen de buitenwand van de kerk bevinden zich zes kapelletjes. Vroeger waren er taferelen in, uit het leven van Sint-Job, geschilderd op hout. In 1954 liet de huidige pastoor E.H. De Braeckeleir, ze herstellen; zij werden opnieuw geschilderd, niet op hout, en achter glas geborgen door de heer Bayens van Sint-Amandsberg (Gent). De oude verbleekte taferelen werden behouden, maar kleurrijk en kunstzinnig opgefrist. Eronder staan de volgende titels :

« De heilige Man Job gebruikt zijn verdubbelde rijkdom tot liefdewerken. »

« De heilige Man Job weerlegt de lasterwoorden van zijn verdwaalde vrienden. »

« De heilige Man Job, in zijn lichaam geslagen, door zijn vrouw bespot. »

« De heilige Man Job zijn ondergang vernemend looft de Naam des Heren. »

« De heilige Man Job wordt door God overgelaten aan de bekoring van Satan. »

« De heilige Man Job doet zoenoffers voor de zonden van zijn kinders. »

Door wie ?

Talrijk zijn de bedevaarders die van de omliggende parochies komen, vooral van Deinze.

Waarvoor ?

Sint-Job wordt er aangeroepen tegen zweren en huidziekten zoals op de litanie vermeld staat maar ook om verduuldigheid in het lijden te bekomen.

De bedevaarders die in de loop van het jaar komen, gaan drie-maal rond de kerk en bidden voor de verschillende taferelen die er zijn afgebeeld. Daarna gaan zij bidden voor het altaar van Sint-Job en offeren zij geld en kaarsen. Zij kunnen een **litanie** bekomen. Op het litaniebriefje komt een nota voor aangaande de omme-gang en de missen op zondagen en afgestelde heiligdagen.

De litanie bevat deze tekst :

« Litanie van den Heiligen man Job bijzonder aangeroepen tegen zweren en allerhande huidziekten in de parochiale kerk van Astene-bij-Deinze ».

Heer, ontferm u onzer.

Christus, ontferm u onzer.

Heer, ontferm u onzer.

Christus, hoor ons.

Christus verhoor ons.

God, Hemelsche Vader, ontferm U onzer.

God Zoon, verlosser der wereld, ontferm u onzer.

God, H. Geest, ontferm u onzer.

H. Drievuldigheid, een God, ontferm u onzer.

H. Maria, Stoel der Wijsheid, bid voor ons.

Die van God bijzondere gunsten en gratiën ontvangen hebt.

Die bovenal vreesdet God te vergrammen, wandelende in zijne wegen met eenvoudigheid en rechtzinnigheid.

Die in uw gedachten, woorden en werken altijd voor ogen hadt den rechtvaardigen Rechter, die alle gangen en voetstappen telt.

Die uw kinderen in de vreeze des Heeren opgebracht hebt, voor hen sacrificiën opdragende, uit vrees dat zij zouden gezondigd hebben; Die uw rijkdommen gebruiktet tot glorie van God en tot onderstand zijner arme ledematen,

Die geweest zijt de oog van den blinde, de voet van den kreupele, de vader der armen, en de toevlucht van iedereen,

Die van God op een bijzondere wijze zijt beproefd geweest, om de stralen van uw deugden aan de wereld te doen uitschijnen,

H. Job. Die Satan, den gezworen vijand aller deugden, als een kloeke held overwonnen hebt,

Die, na het verlies van al uw goederen en van uw tien kinderen, uitgeroepen hebt : de Heer heeft gegeven, de Heer heeft ontnomen, zijn naam zij gebenedijd.

Die daarna met zeeren en zweren en andere ellenden geslagen zijt, Die, door al uw kwalen aan iedereen tot afschrik dienende, op eenen mesthoop gedragen zijt,

Die, aldaar door uw vrouw met verwijtselen aangevallen zijnde, geantwoord hebt : hebben wij van Gods hand het goed ontvangen, waarom zouden wij het kwaad ook niet ontvangen :

Die om uw onoverwinnelijke verduldigheid en standvastigheid daarna van God alles dubbel ontvangen hebt,

Die vol deugden en verdiensten in den Heer ontslapen zijt in een zeer hoogen ouderdom.

Bid voor ons.

O.H. Profeet, mirakel der wereld, van God gesteld als een voorbeeld van verdueligheid.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, spaar ons Heer.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, verhoor ons, Heer.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, ontferm u onzer.

Onze Vader, enz.

Bid voor ons, H. Man Job,

Opdat wij niet geleid worden in bekoring, maar verlost worden van den kwade, Amen.

Gebed.

Almachtige en eeuwige God, die uwen dienaar den H. Job, biddende voor zijn lasteraars, hebt verhoord, en hem gegeven tot een voorbeeld van verdueligheid, wij bidden u ootmoediglich, door zijne voorspraak, om vergiffenis van al onze zonden, en om den waren geest van verdueligheid, door denwelken wij mogen bekomen de beloften van uwen Zoon, die met u leeft en heerscht in alle eeuwen der eeuwen, Amen(1).

Te Astene worden fraaie **zilveren medailles** verspreid. Aan de ene kant staat: **Parochie Astene bij Deinze**; op de andere zijde Sint-Job met in de rechterhand de staf en de linker tegen de borst gedrukt. Het beeld komt nagenoeg overeen met het beeld op het altaar. Rond de rand leest men: « Heilige Man Job — Bid voor ons. » Bedevaartvaantjes zijn hier niet voorhanden.

Tot voor een tiental jaren bestonden er hier **affiches** om de grote begankenisdag aan te kondigen, maar thans is het gebruik daarvan verdwenen.

Op 10 mei geschieden de **diensten** plechtig doch er komen absoluut niet zoveel bedevaarders meer als vroeger; de meeste komen de zondag na 10 mei. Tijdens de hoogmis wordt dan door een vreemde predikant een sermoen gehouden, in verband met het leven van Sint-Job. Na de mis en de vespers gaan de pastoor en de predikant samen eenmaal rond de kerk en wordt er voor elk kapelletje gebeden; de gelovigen echter gaan driemaal rond de kerk en worden daarna gezegend door de pastoor. Zeer veel bedevaarders komen in de loop van de namiddag.

Het beeld van Sint-Job wordt niet in de processie gedragen.

Liedjes ter ere van Sint-Job zijn er niet bekend.

Zoals hoger vermeld, bezit men in het kerkarchief een boek dat op de buitenkant het bestaan van een broederschap als volgt vermeldt: « **Dit Broederschap en de regelen er van zijn goedgekeurd door Zijn Doorl. Hoogw. de Bisschop van Gent, Henricus Braq op den 26 April 1871.** »

In het boek werden alleen namen aangetekend. Van standregelen valt echter geen spoor te ontdekken. Het broederschap bestaat nog enkel teoretisch, want sinds het begin van deze eeuw blijken er

(1) De goedkeuring luidt « *Nihil obstat, Gandae, 12 Novembris 1931. B. Haelterman, C.L.C. Imprimatur. Gandae, 14 Novembris 1931. C. Van Crombrughe, Vic. gen.* » De drukkers: Joseph Coudrizer, Koster, Astene.

geen nieuwe leden ingeschreven te zijn, al vermeldt de litanie nog altijd dat « mits een bijdrage van twee frank men zich kan laten inschrijven in de Confrerie. »

BELSELE, Gehucht Puivelde

Geschiedenis

De verering van Sint-Job te Puivelde kent een eigenaardige oorsprong. Op 14 februari 1414 werd er in de gemeente een man gedood. De moordenaar zou zijn misdaad boeten door ter plaatse een kapelanie te stichten, dit wil zeggen dat hij het geld zou geven voor het lezen van zielmissen in een bepaalde kapel. De Potter en Broeckaert delen ons de betreffende Latijnse tekst mee in hun « Geschiedenis der Vlaamse Gemeenten » (1). De oude tekst wordt bewaard in het archief op de pastorie. Hij luidt als volgt « Obiit Jacobus, filius Aegidii de moere . . . qui quidem Jacobus Occisus fuit, et de ejus sanguinis pretio fundatum est hoc praesens sacellum de puyvelde cum suis redivibus et servitiis. Dominus ac misericors Deus animae ejus miseraetur. Scriptum per Jacobum Wittocum pbrum sacellaniae servitarem anno 1513. Jacobus Wittoc. »

Volgens De Potter en Broeckaert werd deze tekst ontleend aan « de Slapere » ofte registers van 1612 der kerk van Belsele. Het dokument, getekend door Wittoc, bevindt zich thans echter op de pastorie te Puivelde.

In de kerkarchieven wordt de stamboom van Jacobus van der Moere aangegeven. De man zou van adel geweest zijn.

In 1578 wordt de kapel bijna geheel door de beeldstormers verwoest. Het huis, dat de priester bewoonde, werd in brand gestoken. Wat er van de kapel overbleef, diende als wachthuis voor soldaten. Maar tenslotte werd de kapel « met al hare goederen te gelde gemaakt ». Het klokje, dat zich in de toren bevond, werd naar Rupelmonde gevoerd.

Na de beroerde periode zorgde de overheid voor het voortbestaan van de kapelanie. De bidplaats van Sint-Job werd « ten koste des landbestuurs » wederopgebouwd en voortaan door vreemde priesters bediend.

Het hoofdkollege van het Land van Waas verleende op 13 december 1634 « ande directeurs van 't capelleken van Sint-Job te Puivelde tot voordrynghe van het opmaecken van tzelve IIII^c guldens ». Twee jaar later besloten dezelfde wethouders « dat men zal betaelen elc veynster, tot achte, int capelleken van Sint-Job, tot ses ponden grooten ende dat uytte penninghen van de wyn-gelden, procederende vande impositie van den nieuwen landaxsys ».

In 1623 stichtte de eerwaarde heer Jan Pauwels, geboren te Puivelde en gedurende een hele periode biechtvader in de hoofdkerk te Antwerpen, samen met juffrouw Maria van Angeren, een erfachtige beneficie, welke stichting op 23 augustus van hetzelfde jaar goedgekeurd werd door bisschop Triest. Zij bleef in voege tot

(1) De Potter en Broeckaert — « Geschiedenis der Vlaamsche Gemeenten », Reeks 3. Deel I, blz. 64.

de kapel, krachtens het konkordaat van 1801, tot hulpkerk van Belsele werd verklaard en als dusdanig een eigen bestuur verkreeg. « Joa. Pauwels hujus oriundus obiit 18 octobris 1626 et sepultus in hoc capello », zo lezen wij in het kerkarchief. Vooraleer hij overleed zorgde Joannes Pauwels reeds voor een opvolger. Hij vroeg zelf aan de bisschop Judocus van der Ryst, presbyter, aan te stellen als « actuele capelaan met alle voorrechten », wat trouwens in 1626 geschiedde. Op de keerzijde van deze aanvraag werd bovendien de benoeming genoteerd van Judocus van der Sype in 1629.

Blijkbaar had de familie van der Moere graag medezeggenschap opgeëist in de aanstelling van de kapelaan, zich daarvoor steunend op de oorspronkelijke stichting van de kapelanie. Doch Joannes Pauwels zou deze inmenging verhinderd hebben, én door zijn erfachtige beneficie, in samenwerking met Maria van Angeren, én door de aanduiding van zijn eigen opvolger. In de pastorie wordt nog de gedenksteen bewaard die in de gevel van de vroegere kapel ingemetseld was. De tekst ervan luidt: « JOANNES PAUWELS PRESB. E.C. ANTVERP. CAPELLANO HIC RESIDENTI HAS AEDES P.I.C. A° M D C X X V. » E.H. van Gysel, pastoor van Puivelde-Belsele, is zinnens deze gedenksteen in de muur van de kerk te laten inmetselen.

In 1641 stuurde Bisschop Triest een vraag om uitleg nopens de kapel van Puivelde. Het antwoord daarop maakt ons bekend, dat te dien tijde de onderpastoor van Belsele ook te Puivelde de kapel van Sint-Job bediende en er tevens school hield.

In het kerkarchief berust verder een origineel dokument, waarin aan de koning een aanvraag wordt gericht om het monopolie te kunnen verkrijgen voor het verkopen van was (waarschijnlijk wassen beeldjes of ex-voto's) op het kerkhof. Het antwoord dat aan de aanvraag is toegevoegd, luidt: « Sa majesté permet au sppl. de vendre seul et à l'exclusion de tous autres toute composition des cirs sur le cimetièrre de la chappelle de Saint-Job à Puyvelde. Fait à Bruxelles le 10 d'Avril 1676. » Op deze bescheiden komen de namen voor van de toenmalige kapelaan: De Smedt, en van de aanvrager: Peeter De Smedts.

Vóór 1801 was, volgens De Potter en Broeckaert (1), de kapelanie belast met drie missen in de week een mis om de veertien dagen en een jaargetijde. Volgens dezelfde geschiedschrijvers, merkte men in 1729 in de kapel, in beide vensters van het koor, de geslachtswapens op van Philips van Heurne, ridder en van zijn echtgenote Paulina de Langlée, vrouw van het hof van Belsele (1557), alsmede deze van Willem de Landas, ridder, en van zijn echtgenote Eleonora, vrouw van Puivelde (1558). Een ander venster vertoonde het wapen van hogergenoemde Jacob van der Moere, overleden in 1414. Op het koor hing het rouwblazoen van Frans-Eugeen, baron de Beelen Bertof, heer van Puivelde, overleden op 27 november 1835, naast dat van priester Jan Pauwels, overleden op 18 oktober

(1) De Potter en Broeckaert — « Geschiedenis der Vlaamsche Gemeenten », Reeks 3. Deel I, blz. 65.

1626. In de toren hingen twee klokken, een van 1708 en een van 1714.

In 1897 is er een belangrijke verandering op til: gold Puivelde tot dan toe als een kapelanie van Belsele, nu wordt Puivelde een zelfstandige parochie, op bestuurlijk gebied echter nog afhankelijk van Belsele. Dit brengt mee dat de oude kapel afgebroken wordt om in 1904-1905 door de huidige kerk vervangen te worden.

In het kerkarchief bewaart men nog foto's van de vroegere kapel. Volgens bejaarde ingezetenen bezat de kapel merkwaardige meubelen die later eigendom werden van een antiquair uit Sint-Niklaas.

Naar een onderzoek uitwees, zou de relikwie van Sint-Job niet in regel geweest zijn. Door tussenkomst van het bisdom werd toen een klein staaltje van de relikwie uit Astene naar Puivelde gebracht. « Ex ossibus Sancti Job », staat er op vermeld.

De geschiedschrijvers De Potter en Broeckaert (1) gewagen ook van een schilderij. Zij schrijven namelijk: « wordt een kapel gebouwd — wat wenselijk is — dan zal men het schilderij hoger moeten hangen, nu is het gedeeltelijk achter het tabernakel geborgen ».

De bouw van de kerk werkte de verering van Sint-Job geenszins in de hand: men treft er niet eens een Sint-Jobsaltaar aan, geen brandvenster, alleen datgene wat van vroeger noodzakelijker wijze bewaard moest worden: een groot houten beeld en het schilderij van Van Den Heuvel.

Huidige Devotie

Ikonografie

Het houten Sint-Jobsbeeld uit de kerk van Puivelde werd trefend weergegeven op de plakbrief en het santje. Het is een zwaar, indrukwekkend beeld op een hoog voetstuk. Sint-Job zit op een mesthoop en houdt de handen in de schoot gevouwen. Het stro is zeer typisch geel geschilderd, het lichaam is omhuld met een bruine pij, alleen de handen en voeten zijn bloot; zij zijn met donkere vlekken als van zweren bedekt. De heilige heeft een lange grijze baard. Zijn gelaat is smartelijk vertrokken.

Het schilderij van Van den Heuvel, dat in een zijbeuk boven een biechtstoel hangt, was te zien op de Scaldistoonstelling te Gent in 1956 en stond in de kataloog vermeld op blz. 74, onder nummer 118: Job door zijn vrouw bespot. H. 275 cm. B. 200 cm. De kataloog geeft er een reproductie van.

De Potter en Broeckaert (1) beschrijven het tafereel als volgt: « Sint-Job met zweren overdekt, zittend op een mesthoop, door zijn boze vrouw gelasterd. Feitelijk kan men er veel meer op be-

(1) De Potter en Broeckaert — « Geschiedenis der Vlaamsche Gemeenten », Reeks 3. Deel I, blz. 66.

wonderen : rechts een groep mannen die aan het lasteren zijn; op de achtergrond zuilen van vergane gebouwen ». De hoger genoemde geschiedschrijvers delen mee, dat volgens de traditie het schilderij weleer in de Sint-Baafskerk te Gent hing en door een bisschop, vriend van de proost te Puivelde aan de kapel geschonken werd. De bewoners van Puivelde vertellen dit nog steeds.

De relikwie is vervat in een gewoon klein zilveren schrijn. Vroeger werd de zegen gegeven met een koperen relikwieschrijn. Drie heiligen zijn erop voorgesteld : links de H. Hubertus, met een jachthoorn en dier; rechts Sint Antonius-abt met zijn staf en zijn zwijn; van boven Sint-Job wiens hoofd met stralen is omgeven; hij houdt de handen gevouwen en om de lenden draagt hij een doek. Het schrijn is een zeer mooi kunstwerkje, dat 25 cm. doorsnee heeft.

In de pastorie bewaart men een klein gepolychromeerd houten beeld van Sint-Job, ongeveer 10 cm hoog.

Op het parochieblad « Sint-Jobsparochie Puivelde » staat, naast de kerk, het beeld van Sint-Job afgebeeld.

Door wie ?

Puivelde is als bedevaartsoord voor Sint-Job zeer bekend. Van heel ver komt men er beewegen : van uit Kieldrecht, Doel, Kallo, Vrasene, Temse en Lokeren. Er komen zelfs veel bedevaarders uit Gent.

Waarvoor ?

Sint-Job wordt te Puivelde aangeropen om verduuldigheid in het lijden te bekomen, vooral echter tegen zweren en allerhande besmettelijke ziekten, dit evenwel alleen voor de mensen. Wil men de bijstand inroepen voor de kwalen van de dieren, dan aanroept men er Sint-Antonius-Abt. De bedevaarders komen evenwel gewoonlijk voor de twee heiligen samen beewegen.

Hoe ?

Er komen in de loop van het jaar bijna dagelijks bedevaarders. Zij kunnen zichzelf zegenen bij het beeld van Sint-Job. De bedevaarders zeggen dan een stil gebed. Als offergave geven zij geld en kaarsen. Naast het beeld staat een lade kaarsen van 5, 10 en 20 Fr. De gelovigen kunnen zelf een kaars nemen en aansteken.

De Potter en Broeckaert vermelden (1) : « Gedenkenissen van de toeloop vroeger schijnen hier niet meer te bestaan. » Oude mensen wisten ons nochtans te vertellen dat er vorige eeuw wassen *ex-voto's* geofferd werden. Door het verdwijnen van de oude kapel is daar echter thans geen spoor meer van overgebleven.

(1) De Potter en Broeckaert — « Geschiedenis der Vlaamsche Gemeenten », Reeks 3. Deel I, blz. 66.

De bedevaarders bellen aan de pastorie aan om zich twee litanies aan te schaffen : één van Sint-Job en één van Sint-Antonius-Abt. Er bestaan van beide litanies twee verschillende uitgaven. De beide litanies van Sint-Job hebben dezelfde titel : « Litanie ter ere van de Godvruchtige en Verduldige Vriend Gods DE HEILIGE JOB wiens novene plechtig gevierd wordt in de parochiale kerk te PUIVELDE. van 10 tot 18 Mei. » Ook de tekst en de goedkeuring zijn dezelfde. De goedkeuring luidt : « Vidi, Gandae, 30 Aprilis 1898. A. De Bock, Vic. Gen. » De drukker verschilt echter : de gewone uitgave van de litanie heeft als drukker : « Weyn-Pauwels, Sinaai. » De andere litanie werd in de « Kunstdrukkerij G. Hutsebaut, Deurne-Antwerpen » gedrukt. Op de voorpagina van deze litanie komt de afbeelding van de heilige en van de kerk in kleurendruk voor.

Medailles of bedevaartvaantjes zijn te Puivelde niet te verkrijgen.

Verscheidene weken vóór 10 mei worden de gelovigen van Puivelde en omgeving er reeds aan herinnerd dat de jaarlijkse novene nadert. Dit gebeurt met een indrukwekkende grote plakbrief. Boven deze plakbrief staat de naam : PUIVELDE. Daaronder komen in het bruin op een blauwe achtergrond het beeld van de heilige en de kerk. Onderaan, betrekkelijk uitgebreid, worden de diensten in de kerk vermeld. De novene begint op 10 mei, de begankenisdag is echter de eerste zondag nadien, ook kermiszondag genoemd. De eerste mis wordt opgedragen te 5,30 uur; de tweede te 7 uur; de derde te 8,30 uur; de vierde, de plechtige hoogmis, te 10 uur. In de namiddag wordt een plechtig lof opgedragen te zes uur. In de loop van de novene wordt op de andere dagen de mis opgedragen te 7 uur en het lof te 6 uur in de namiddag.

Men zal zich een beeld kunnen vormen van de begankenis als men bedenkt dat op zondag 13 mei 1956 ongeveer twaalfduizend bedevaarders te Puivelde bijeenkwamen. De eerste bedevaarders komen gewoonlijk reeds aan rond 4,30 u. - 4,45 u. Zij gaan dan op de pastoriendeur bonzen, want gewoonlijk komen zij van ver te voet en sommigen wensen ook te voet terug te keren. Spoedig daarop begint de zegening van de gelovigen die de ganse dag voortduurt.

Puivelde is een wonder voorbeeld van volksbedevaart. Duizenden en duizenden bedevaarders komen er zonder eigenlijke kerkelijke organisatie, die dag de hulp van Sint-Job inroepen. Leest men de nota van K. Ter Laan in zijn Folkloristisch Woordenboek (1) « ... De eredienst van Sint-Rochus met zijn hond heeft in de 15de eeuw schier overal die tot Sint-Job vervangen », dan dient in elk geval Puivelde als een grote uitzondering te worden beschouwd.

Wanneer de bedevaarders na veel drummen in de kerk gezegend zijn en voor het beeld gebeden hebben, gaan zij drie maal rond de kerk. Zij bidden de hele tijd. Een bepaald aantal onze vaders en weesgegroeten blijkt men er niet te kennen.

(1) Ter Laan, K. : « Folkloristisch Woordenboek » sub verbo Sint-Job, blz. 357.

Liedjes ter ere van Sint-Job zijn te Puivelde niet bekend.
Een broederschap bestaat er niet.

BORSBEKE

Borsbeke staat als bedevaartplaats ter ere van Sint-Job vermeld in Oost-Vlaamsche Zanten, jg. 1944, blz. 87. Berust echter, naar briefwisselaars en zegspersonen ter plaatse ons verzekerden, op een vergissing vanwege de schrijver J. Vermeulen.

BURST

Door wijlen J. Vermeulen als bedevaartplaats ter ere van Sint-Job opgegeven in Oostvlaamsche Zanten, jg. 1944, blz. 87. Berust echter, naar onze plaatselijke korrespondenten en zegslieden verklaarden, op een vergissing.

DENDERMONDE

De Wreede vermeldt Dendermonde als bedevaartplaats ter ere van Sint-Job in zijn verhandeling: « Volksbedevaarten voor kwaal van mens en vee in 't land van Waas en in het land tussen Durme en Schelde », blz. 66. Te Dendermonde gaan de mensen echter beewegen naar Mariekerke. In de stad zelf is er geen bedevaart ter ere van Sint-Job.

EREMBODEGEM

Erembodegem wordt door de Wreede in « Volksbedevaarten voor kwaal van mens en vee in het land van Waas en in het land van Durme en Schelde », blz. 66 en 67, verkeerdelijk vermeld als bedevaartplaats ter ere van Sint-Job. Waarschijnlijk verwarde hij met Aalst, waar men een Sint-Jobskapel aantreft.

Inhoudstafel

Jaargang 1963

ARTIKELS VAN ALGEMENE AARD

	blz.
Lic. M. Daem: De Gentse zeerloper Aimé Termot	2
G. De Keersmaeker: Zeerlopers te Sleidinge	5
A. Van Hageland: Volkshumor uit Overmere	7
A. Pykevet: Palmzondag - Paasgebakken (Assenede)	11
A. Van Hageland: Volkskundige Oogst 1962	42
Dr. R. Haeseryn: Zwaarddansen vroeger en nu	57
Prof. em. Dr. P. De Keyser: Gentse typen uit mijn stadwijk. Flitsen uit mijn kinderjaren vóór 1900	90
Lic. R. van der Linden: De volks- en kinderprent in de Nederlanden. Een cultuurbeeld van zes eeuwen	111
Dr. R. Haeseryn: Een leerboek voor volkskunde	115
Lic. R. van der Linden: Palmpasen en Palmezel. Utrecht - Hoegaarden - Thaur	143
G. Hendrix: De Syssepanne, ofte den Grooten Carnaval	148
Lic. M. Daem: Woord, beeld en volksgeloof	158
Dr. R. Haeseryn: Landelijke architectuur en vakwerkbouw	161
Pierke: 40 jaar Pierke (II)	166
Lic. H. Van Hese: Een karnavallied te Aalst	168
W. Vander Poorten: Portret van mijn grootvader I	195
R. Depoorter: De Gentse feesten in de literatuur	204
R. Depoorter: Een Gents tergspletje	209
Lic. R. van der Linden: Boldersmaatschappij « Moed en Volharding » te Zottegem. 1872 - 1963	215
Dr. R. Haeseryn: Het volkse lied in de belangstelling	228
Lic. M. Daem: Voorgeschiedenis en geschiedenis van de II. Sakramentsprocessies inzonderheid in Spanje	235
R. Vankenhove: Een kinderspel en een lied	239
Lic. R. van der Linden: Dendermonde. Het lied van de Koninklijke Atletische Vereniging	254
Lic. R. van der Linden: Oostvlaamse volkskundige bibliografie (26e vervolg)	256
R. Depoorter: Arteveldiana en Artevelde-Iconografie. De Arteveldeverreder Louis Minard, architect	307
W. Vander Poorten: Portret van mijn grootvader II	318
Dr. R. Haeseryn: De oude kerstkribbe in het Oberinntal	326
Lic. M. Daem: Uit de geschiedenis van het bijgeloof	329

ZOEKEN EN ZANTEN

blz.

R. v. d. L. : Erondegem. Verkoop van St.-Hubertushaas	14
R. v. d. L. : Petegem aan de Leie. Bolspelen	14
R. L. : Melden. Volksgerecht	14
Lod. Gyselincx : Volksgerecht. Billen en scharminkelen	15
R. v. d. L. : Nevele. Schietspoelenkermis. Verkiezing van prins Jan van Spoele de Schietsegem	15
G. en M. Haelman : St.-Goriks-Oudenhove. Koninglopen	16
R. v. d. L. : Karnaval	59
R. H. : Kribbenverzameling te München	65
M. D. : Vaderlandse geschiedenis... en modern verkeer in 1901	66
E. Van den Broeck : De spoorweg en de volkskunde	66
Red. : Borgerhout. Gelegenheidsvaantje « St.-Kristoffel »	67
Red. : Borgerhout. Strijkijzer- en buurschappmuseum	67
R. L. : Kruisteken van de handelaar	67
Red. : Toneelschrijver Gaston Martens uit Deurle, 80 jaar	67
A. Pykevet : Assenede. Meigebruiken	118
M. D. v. d. L. : Steenhuize. Opschrift herberg en winkel	118
R. v. d. L. : Het verzet tegen de fusie der gemeenten (Geraardsbergen, Overboelare, Oudenaarde, Ename)	118
R. v. d. L. : Temse. Tuisspel : anker en zon	170
R. v. d. L. : Ursel. Pierlala herleeft in zijn geboortedorp	170
R. L. : Zomergem. Zomerprinses	171
R. L. : Melsele. Eerste aardbeiprinses	172
R. v. d. L. : Borgerhout. Strijkijzer- en buurschappmuseum	172
M. D. : Dendermonde, Gent, Mechelen : Confirmatie van Rederijkers- kamers	172
R. L. : Gent. Volksdans en Vendelspel	172
P. Roman : Zele. Kunst en volkskunde	173
M. Broeckhove : Deerlijk. Patroonheilige vinkeniers	173
M. D. : Wetteren. St.-Sebastiaansgilde viert koningsfeest	173
P. Roman : Moerzeke. Geld of marbels in negen putten	208
R. v. d. L. & R. V. : Anekdoten. Moppen en Aktualiteit	261
R. V. : Gent. Volkse gezegden	263
R. v. d. L. : Grotenberge. Wangeloof	264
R. L. : Herzele. Feestopschriften inhuldiging z.e.h. deken (1912)	265
P. R. : Antwerpen. Tentoonstelling volksgeneeskunde in West-Europa	265
R. Haeseryn : Oordegem. Volksgeloof in verband met een hopeloos geval. Bezwingen tegen onheil	266
Marc De Smet : Volksgerecht. Billen en scharminkelen	267
R. v. d. L. : Elst. Volksgeneeskunde : bezweringsformule	267
F. Van Es : Spoorwegen & Buurtspoorwegen. Benamingen van voertuigen	268
R. De Backer : Smokkelaarstrein 1940-1944	268
R. De Backer : Gent. Rijmpje op spoorwegen	269
M. Daem : Wetteren. Liedje op spoorwegen	269
J. de Vuyst : Mere. Karnavalliedje	269

R. v. d. L. : Ninove. Krachtig gebed om zeker in de hemel te geraken	304
M. D. : Ledeberg. Ajuinjtesmarkt	334
M. D. : Leuven. Internationaal poppenfestival	334
M. D. : Gent. Poppentheater Magie	335
M. D. : Waarbeke. Zegening van dieren en voertuigen	335
M. D. : St.-Amandsberg. Ajuinfestival	336
M. D. : Wetteren. Gebuurtefeest. Kiezing van burgemeester en schepenen	336
Red. : Wetteren. Heem- en Geschiedkundige Kring « Jan Broeckaert »	336
F. van de Vijver : Lokeren. Langwortels van Kopkapel	336

VRAGEN VAN LEZERS

De Spoorweg en de volkskunde (R. v. d. L.)	21
Gent. Museum Volkskunde. Gravure met Jacob Böhme, meester-schoen- maker (Marcel De Paepe, Ninove)	21
Gavere. Tentoonstelling « Oud Gavere ». Juni 1963 (L. v. Q.)	21
Meigebruiken in de buurt van Zottegem en Nederbrakel (W. Waegeman)	119

KRONIEK VAN DE BOND

Personalia

In memoriam Mevr. M. Van Wesemael (R. v. d. L.)	20
Clement Trefois bekroond. Provinciale Prijsvraag 1961 (Red.)	20
Lic. R. van der Linden lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde (Red.)	120
Ons lid Prof. Dr. F. Van Coetsem te Leiden (R. v. d. L.)	174
Ons lid de hr. J. Van Haver doctoreert (R. v. d. L.)	174
In memoriam Dr. Jan Lindemans (Red.)	337

De Bond was vertegenwoordigd of aanwezig te :

Gent. T.V.-uitzending « Gent 1900 » (Red.)	21
Gent. Naklanken T.V.-uitzending « Gent 1900 »; opening van Museum voor Volkskunde; Gentse dag op de Europese Volkskundecon- ferentie (Red.)	68
Nevele. Opening van het heemmuseum « Rietgaverstede » (R. v. d. L.)	175
Gent. Triomftocht der Reuzen in Vlaanderen (M. D.)	176
Berlare bij Dendermonde. St. Sebastiaansfeesten (R. V.)	177
Evergem-Belsele. Folklore- en Reuzenstoet (R. V.)	177
Reis naar Overmere, St.-Niklaas en Rupelmonde (R. L.)	178
Schellebelle. Bezoek aan de Potjesmarkt (R. v. d. L.)	179
Oudenaarde. Tentoonstelling : De Bevernaege's, Oudenaardse drukkers- familie (R. v. d. L.)	270
Gavere. Tentoonstelling : Herinneringen aan Gavere's verleden (R. v. d. L.)	270
Zelzate. Kattekermis (L. H.)	272

Massemen. Vijfde Oogstfeest van de Kortebos (R. v. d. L. & R. H.)	273
Heist-op-den-Berg. Hulde aan Dr. J. Weyns (F. Van Bost)	276
Appels. Meerdonk. Wichelen. Zottegem. Nieuwe reuzen (R. v. d. L. & R. H.)	277
St.-Amandsberg. Ontdek het begijnhof en uw heem (F. V. B.)	278
Meche'len. Internationaal Studiecomité betreffende de ommevangsreuzen (Red.)	337
Naar Bokrijk. (F. V. B. & L. H.)	338
Gent. Rupelmondes Reinaart de Vos bezocht de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen (M. D.)	340

Jaarverslag van de Bond

Bedrijvigheid van de Bond (M. Broeckhove)	280
Financieel verslag boekjaar 1962 (R. Depoorter)	283
Verslag van het feestcomité (R. Vankenhove)	284
Jaarlijkse alg. Statutaire vergadering van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen (M. Broeckhove & R. van der Linden)	342
Onze Gouwdag op 6 oktober 1963 (R. Vankenhove)	345

Bibliotheek

Bibliotekiana (M. v. W.)	87
Toegang bibliotheek van de Bond (R. H.)	353

MUSEUM

Schoenen. Drukplaten (R. v. d. L.)	18
Opening van Museum voor Volkskunde. Tentoonstelling foto's (Red.)	69
Tentoonstelling « De Kersttijd in het volksleven » (R. V.)	69
Muziek- en zangavond in het museum, gewijd aan de kersttijd (R. V.)	70
Poppenspelen (T. B.)	120
Gentse feestweek 1963 in het Museum voor Volkskunde (J. Boes)	242
Gentse feestweek 1963. De avondbezoeken of nocturnes (R. Vankenhove)	243
Het Dekenijhuis in het Museum (R. v. d. L.)	277
Openstelling tentoonstelling « Gent 1913 in postkaart » (R. V.)	347
Gent. Tentoonstelling « Afbeeldingen volkstypen en nationale klederdrachten » (R. Vankenhove)	348

BOEKBESPREKINGEN

A. Ver Elst : Scheeptrekkersgilden langs Dijle en Demer (R. v. d. L.)	19
W. Hoffman : Noord- en Zuidnederlandse sagen en legenden (R. v. d. L.)	19
Dr. P.C. Boeren : Heiligdomvaart Maastricht (M. Daem)	72
't Beertje 1963 (F. Van Es)	121

A. Ver Elst : Folkloristische Tijdspiegel (M. Daem)	121
M.L. Teneze & G. Hüller : Begegnung der Völker im Märchen. Band 1 : Frankreich - Deutschland, 1961 (A. Van Hageland)	123
Hans R. Purschke : Liebenswerte Puppenwelt (J. Boes)	180
A. Durand Tublou : Du chien au loup-garou dans le fantastique de Claude Seignole (A. Van Hageland)	181
W. Stengel : Guckkasten. Altberliner Curiosa (M. Daem)	182
Finnische und estnische Märchen. - Zigeunermärchen (A. Van Hageland)	183
A. Schmid : Das Flussgebiet des Neckar (C. Tavernier)	184
Alfred Keller : Heimat- und Volkskundliches aus Rüdlingen (M. Daem) . .	279
Die Nachbarn. Jahrbuch für vergleichende Volkskunde. III. Band, 1962 (M. Daem)	349
Osc. Van Der Hallen : Het diabolisme in de hedendaagse roman, 1962 (M. Daem)	350
Vennans Bob : Het sprookje van de Efteling (R. v. d. L.)	351
Oorsprong van de godsdienst. Resultaten van het prehistorisch en het volkenkundig onderzoek. Uit het Duits vertaald door Johan van Os. 1962 (R. v. d. L.)	351
Walther Mitzka : Schlesisches Wörterbuch. Band I. (R. Haeseryn)	352

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Pr. Janssens C.ss.R. : Opkomst van St.-Anna's eredienst in Vlaanderen . .	22
G. De Keersmaecker : Zanten uit Sleidinge en Kluizen	74
Lic. M. Daem : Leerknappen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14de en 15de eeuw	125
Lic. E. Eylenbosch : Hoe de oude kwelgeest « kludde » zijn naam gaf aan een jong landbouwwerktuig	185
Lic. H. Rober - Van Hove : Volksdevoties tot St.-Job in Oost-Vlaanderen. Monografieën : Aalst. Inleiding	285
— — idem : Astene, Belsele (Gehucht Puivelde), Borsbeke, Burst, Den- dermonde, Erembodegem	354

ILLUSTRATIES

1. Gentse zeerloper Aimé Termot	2
2. Assenede. Palmpaas	12
3. Dender- en Zwalmstreek. Koninglopen : heks	16
4. Dender- en Zwalmstreek. Koninglopen : stationschef en vrouw	17
5. Schoenen. Drukplaten	18
6. St.-Anna. Mater honorificata-prent	31
7. St.-Anna, Bottelare. Houtgravure. Museum Volkskunde, Gent	35
8. St.-Anna. Prentje door Cornelius Galle v. Antwerpen (1576-1650)	39
9. Karnaval. Masker	59
10. Bloemenfee te Aalst	62

11. Nar te Ronse	64
12. Beeld uit tentoonstelling : kerstviering in volksleven	69
13. Kinderportret. Prof. Dr. P. De Keyser	93
14. Ciesken de Gistmarchand	99
15. St.-Annahoveke te Gent (Van Arteveldeplein)	102
16. Kerk Klein Begijnhof van het Hooie, te Gent	107
17. Olifant Betsy van de Gentse Dierentuin	109
18. Zuidstationsplein (huidige Wilsonplein)	110
19. Volksprent : Wilde van Amerika	111
Vertelling Klein Duimpje	112
Modewinkel	113
Winkel met Sinterklaasuitstalling	114
20. Leerknaap in schilderswerkplaats. Miniatuur 15de eeuw	131
21. Leerknaap in atelier van kopergraveur. Kopergravure	137
22. Palmezel te Hoegaarden	144
23. Palmпасen. Parochianen met palm	145
24. De Sysse-panne. Nr. 14, 4de Deel, Zondag 5 Maerte 1797	149
25. Vlagje. Heemmuseum Rietgaverstede, Nevele	174
26. Pop Famuis Wagner uit poppenspel « Doctor Faustus »	180
27. Landbouwwerktuig « kludde ». Schetskaart van Oost-Vlaanderen en West-Brabant met benamingen « kludde »	191
28. Grootvader Victor Vander Poorten. Ganzenhoeder	198
29. id. id. Schapenhoeder	199
29. id. id. Leidersschup	200
30. Gents Tergspelletje. De lantaarnaansteker	211
31. id. Nieuwjaarswens lantaarnaanstekers 1869	213
32. id. Nieuwjaargift der Gaslichtaanstekers 1871	214
33. Boldersmaatschappij « Moed en Volharding » Zottegem. Kruibol, plein	218
34. Uitnodiging vergadering	219
35. Boldersfiguur in chocolade door M. Vanden Bossche, 1947	222
36. Bol- en Kegelspel op herbergvloer	223
37. Gentse Feestweek 1963 – Vogelpik & Teerlingbakwedstrijd	242
38. Avondbezoeken. Zicht op binnenkoer Museum	244
39. id. Mr. Vankenhove doet oproep tot dansen en zingen	245
40. id. Krakemandelwijveke	247
41. id. Ontvangst « Moeder Mathilde »	249
42. id. Zeerloper Aimé Termot	250
43. Lied Koninklijke Atletische Vereniging Dendermonde	255
44. Oordegem. Volksgeloof. Bezwingingen tegen onheil. Kaars	266
45. Gent. Karnavalliedje	269
46. Oudenaarde. Schilderij « Bedevaarders » door Dom. Bevernaege, 1861	270
47. Gavere. Het Kasteel	271
48. id. Dorpsfontein, 18de eeuw	272
49. Massemen. Oogstfeest	274

	blz.
50. Volksdevoties tot St.-Job. — Aalst. H. Man Job, détail uit bedevaartvaantje	292
51. id. Kapel, idem	293
52. Interieur huis L. Minard, architect	310
53. id. Beeld Jacob van Artevelde	316
54. Kerstkribbe en hoeve gemaakt met santons. Gift van Franse stad St.-Raphaël aan het Museum voor Volkskunde te Gent	328
55. Poppentheater Magie te Gent	335
56. Hulde aan Dr. J. Weyns, conservator museum Bokrijk	338
57. Rupelmondes Reinaart de Vos op bezoek in het Museum voor Volkskunde te Gent	341
58. Huldiging 500ste lid tijdens statutaire vergadering van de Bond	345
59. Gouwdag, 5 oktober. Aanbieding fonoplaat met Gentse liedjes, samengesteld door R. Vankenhove	346
60. id. Openstelling tentoonstelling « Gent 1913 in postkaart »	347
61. id. Optreden groep Edelhart uit Zottegem	348

INHOUDSTAFEL.

Inhoud jaargang 1963	364
--------------------------------	-----

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat 14, en is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze kommissie bestaat uit : Prof. em. Dr. De Keyser, voorzitter, R. Vankenhove, ondervoorzitter, M. Broeckhove, sekretaris, Lic. L. Hoste, penningmeester, de heren F. Van Es, Mr. G. Verhelst, schepenen der stad, Pr. Luyckx, G. Van Severen, Dr. H. Nowé, Lic. M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, M. Van Wesemael, Lic. R. van der Linden, Lic. Hugo Arens, G. Hebbelijck, leden. Konservator van het Museum : J. Boes, archivaris van de stad.

Doel van het Museum : Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het aldaar, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De kommissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten eerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhalen aan huis. Beleeft verzoek te schrijven aan het adres van de konservator : J. Boes, Abrahamstraat 11, Gent, Telefoon n^r 25.32.53, of aan de sekretaris der kommissie : M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstraat 36, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit : **Oostvlaamsche Zanten**, en sedert 1957 de **Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen** en ook afzonderlijke **Bijdragen**.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei 41, Gent.

Lid worden van de Bond is : daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Volkskunde; op de hoogte blijven van de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't biezonder; de eigen kennis verrijken en de volksopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk.

Bestuur van de Bond : Ere-voorzitter : Prof. em. Dr. P. De Keyser. Ere-voorzitter : F. Van Es. Voorzitter : Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters : J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : R. Depoorter. Archivaris : M. Van Wesemael. Bibliothecaris : Dr. R. Haeseryn. Leden : Dr. Nowé, J. Boes, Lic. L. Hoste, Lic. M. Daem, R. Vankenhove, Lic. H. Arens, G. Hebbelijck.

Redactie van Oostvlaamsche Zanten : Hoofdredakteur : Lic. M. Daem, Dr. De Reusestraat 32, Sint-Amandsberg. Redaktieleden : J. Boes, Dr. R. Haeseryn en R. van der Linden.

Museum voor Volkskunde : Konservator : J. Boes.

Aankoopkommissie : Prof. em. Dr. P. De Keyser, R. Vankenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Lic. L. Hoste.

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen : Prof. em. Dr. P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes, J. Pieters, Lic. M. Daem, Lic. R. van der Linden en M. Broeckhove, sekretaris.

Feestkomitee : het feestkomitee onder voorzitterschap van de h. Richard VANKENHOVE bestaat uit het bestuur van de Bond en de beheerraad van het Museum, met toevoeging van de heren Robert Van Belle, Frans Van Bost, Gaston Van Peteghem, André Verbeke en Gustaaf Weze.